

KESK
KADIN
DERGİSİ

eşitlik ve özgürlük
mücadelemizden
vazgeçmiyoruz!

REVOLÜSYON

BU SAYIDA

2

MERHABA
Döne Gevher

Krize Karşı Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe
Şükran Kablan Yeşil

4

16

Toplu İş Sözleşmelerini Dönüştürmek Kadınlarla Mümkün
Arzunur Şimşek

İş Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılması
Hakkındaki Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi
(No.190) ve Tavsiye Kararı (No.206)1
Prof. Dr. Kadriye Bakırcı

19

26

Mülteci Kadınlar
Gönül Kural Şimşek

Kadınlar, Direniş ve Diğerleri
Suzan Kotay

29

31

DOSYA / Erkek Şiddeti ve Cezasızlık Politikası Üzerine
O. Meriç Eyüboğlu

Pandemi ve Kadın
Elif İşcan

42

44

Şehir Hastanelerinde Sağlık Çalışanı Olmak
Doç. Dr. Deniz Erdoğan

Boğaziçinde Kayyum Var!
Sinem Öztürk

48

52

TRT ve Ekrandaki Siyah Kare
Pinar Şenel

ÇEVİRİ / Kabil'de Bir Afgan Kadın: "Şimdi başarı elde ettiğim
her şeyi yakmak zorundayım"
KESK Kadın Dergisi için çeviren : Bircan Dağ

56

59

BİYOGRAFi / Elena Ferrante-"Çarpışa çarpışa parçalanıyoruz"
Seval Aydın

SİNEMA / Margarethe Von Trotta Sineması ve
Kurşun Yıllar Filmi
Oya Yağcı

61

15 yıl cezağı onyarak, Ailem
Doğm'ı hapsemediniz. Siz 8 yarımtı
bir cocuğı ve dünyadaki bütün
kadınları hapseettiniz.

Erkek adaletten birsey
beklemedik, beklemiyoruz. Vıne
bizi yarıltmadı.

Biz kadınlar "kirpiğimiz
yere düşmesin" diye omuz
omuzla mücadeleye devam
edeceğiz.

Kızım "Mira Sü" siz kadınlarla
emnet.

Kadın Mücadelesi Kazanarak.

Bütün kadınları dayanışmanın
sıcaklığıyla kucaklıyorum...

AILEM

Dünya’da ve Türkiye’de Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler

Yasemin Özgün

9

Küresel Muhafazakârlaşmanın Yeni Aracı; LGBTİ+LAR

Yzsemin Öz

22

Güneşe Yüzünü Dönen Kadınlar

İlden Kibar

37

Kaybedecek Bir Şeyimiz Yok Zincirlerimizden Başka

Sevgi Ursavaş

54

KESK KADIN DERGİSİ
Kasım 2021 | Sayı 12

KESK Adına Sahibi
Şükran KABLAN YEŞİL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Döne GEVHER KOYUN

Yönetim Yeri
Selanik 2 Caddesi No:44/1
Kızılay / Ankara / Türkiye
Tel: (0312) 436 71 11
Faks: (0312) 436 74 70
Web: www.kesk.org.tr
E-mail: kesk@kesk.org.tr

Kapak Tasarımı
Semahi Aydın

Grafik Tasarım ve Uygulaması
Gülüzar Ünver

Basım Yeri
Sistem Ofset Basım Yayın,
Tic. Ltdi. Şti. – İvedik Org. San.
Ağaçışlweri Yapı Koop. 1377.
Sokak No:32-34
Tel: 0312 395 81 12
Faks: 0312 395 81 14

Basım Adedi
3.000

Basım Tarihi
11.11.2021

MERHABA

Döne Gevher

KESK Kadın Sekreteri

Ataerkil kapitalizmin yarattığı eşitsizlikler dün olduğu gibi bugün de dünyanın her tarafında artarak devam ediyor. Önceki yüzyılların biriken krizleriyle birlikte daha da ağır bir kriz yaşayan kapitalizm krizden çıkış için zor aygıtlarını kullanarak özelde kadınlara, genelde tüm halklara karşı ekonomik, siyasal ve kültürel bir savaş yürütüyor. Küresel kapitalizmin yereldeki ayağı olan AKP/MHP iktidarı ise İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı başta olmak üzere kadın kazanımlarına dönük saldırılar ile kadınlara dönük oluşturulmak istenen cinsiyetçi rejimin güçlenmesini hedefliyor.

İki yıla yakındır süren pandeminin etkisi tüm olumsuzluğuyla devam ederken, salgını kadınlar açısından artan şiddet, yoksulluk, işsizlik ve emek gaspı nedeniyle daha da ağır yaşıyoruz. Pandemi ile birlikte ev içi emeğimiz daha görünür oldu. Rollerimiz karıştı, bir taraftan evden ücretli işlerimizi sürdürürken diğer taraftan ev içi emek ve bakım emeğini sürdürdük. Toplumsal yeniden üretim diye tanımlanan eğitim ve sağlık gibi yükleri de taşıdık. Daha önceden işyerlerinin sorumluluğunu hane içinde bizler üstlendik. Sermaye maliyetten sıyrılırken aradaki farkı bizler kapattık. İşyerlerinden çalışmaya devam eden arkadaşlarımız kreş ve okulların kapalı olması nedeniyle bakım emeği konusunda ayrı sorunlar yaşadılar. Ev emekçisi kadınlar, çocuk bakımı ile geçimini sağlayan kadınlar ise derin yoksullukla karşı karşıya kaldı.

Kamunun siyasallaşmasıyla birlikte bir taraftan çalışma yaşamında esas hale getirilen güvence-sizlik ve performans bizler açısından mobbingi, ayrımcılığı arttırırken diğer taraftan OHAL'in sözde kalkmış olmasına rağmen OHAL uygulamaları devam ediyor. Birçok arkadaşımız 675 sayılı KHK'nin geçici 35. maddesiyle haksız hukuksuz bir şekilde işlerinden ediliyor. Aynı şekilde anti demokratik uygulamalarla kayyum atamaları belediyelerden sonra üniversitelerde devam ediyor. Kadınlar için uygulamaya konulmayan 6284 kayyum rektör için uygulanıyor.

Aile ve iş yaşamını uyumlulaştırma politikaları ile kadınlar esnek, güvencesiz çalışma biçimlerine yönlendirilirken sosyal güvence ve emeklilik haklarına erişimleri de engelleniyor. Üç beş çocuk baskısı, kadın ve aile bakanlığının dönüştürülmesi, kürtajı kamu hastanelerinde imkânsız hale getirme, şiddet uygulayan erkeklerle arabuluculuk uygulamasını hayata geçirmeye çalışmak, boşanmayı zorlaştırma raporları, nafaka hakkını gasp etme kampanyaları, AKP'nin kadınları sistematik olarak aileye mahkûm etme çabalarının bir sonucu olarak önümüze çıkarılıyor. Kadınlara, çocuklara, LGBTİ+lara yönelik şiddetin azaldığı her geçen gün arttığı, şiddet uygulayanların erkek yargı aracılığıyla cezasız bırakıldığı bir süreçte önce İstanbul Sözleşmesi sonra da şimdi de 6284 hedefe konularak yaşam alanlarımız daha da daraltılmak isteniyor.

AKP/MHP iktidarı bir yandan kadın düşmanı politikaları hayata geçirirken diğer yandan savaş politikalarına hız kesmeden devam ediyor. Yoksulluğun bu kadar arttığı, geçinemiyoruz diyerek insanların yaşamlarına son verdiği bir süreçte Suriye ve Irak'a tezkere çıkarılması milliyetçilik üzerinden iktidarını sürdürme çabasından başka bir şey değil. Militarist ve kutuplaştırıcı siyasetin sonuçları daha fazla erkek-devlet şiddeti, gittikçe vahşileşen yöntemlerle işlenen kadın cinayetleri ve daha fazla gözaltı, tutuklama ve işkence olarak karşımıza çıkıyor. Azmettirenlerini çok iyi tanıdığımız Deniz Poyraz'ın katledilmesi ile Konya'da bir ailenin ırkçı saldırı sonrası katledilmesi ve Altındağ'da mültecilere dönük saldırılar, mülteci ve Kürt düşmanı politikalarının sonucu. Aynı zamanda cezaevlerinde ve gözaltında cinsel işkenceler, muhalif kadınlara dönük bitmek bilmeyen hukuksuz tutuklamalar ve verilen fahiş cezalar ile örgütlenmememiz için tüm baskı ve şiddet araçları kullanılıyor.

Emperyalizmin kan gölüne çevirdiği Ortadoğu'da dün IŞİD ve ÖSO gibi dinci-gerici örgütlerle kurulan ittifakın kadınların yaşam hakkı başta olmak üzere var oluşlarına dönük saldırılar karşısında kadınların özgürlük mücadelesine tanık olduk. Bugün Afganistan'ın Taliban iktidarına bırakılmasıyla kadınların yine kendilerine çizilen sınırları kabul etmediğini, eğitim ve çalışma hakkı başta olmak üzere kamusal alanın dışına itilme-ye, erken yaşta evliğe, zorla evlendirilmeye karşı direniş gösterdiklerine tanıklık ediyoruz.

Sevgili Kadınlar,

Eşit, özgür ve demokratik bir yaşamın inşası için üstlendiğimiz sorumluluktan hareketle, içersinden geçtiğimiz tarihi eşikte kadınlar olarak gösterdiğimiz evrensel dayanışmanın ve örgütlü mücadelenin çok önemli olduğunu farkındayız. Ataerkil kapitalizm ve 'Siyasal İslam'ın kadın bedenine, emeğine, kimliğine yönelik saldırılarına karşı birlikte mücadelenin elzem olduğunu biliyoruz. Yaşam alanlarımızı kuşatan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı örgütleniyor "Söyleyecek sözümüz, değiştirecek gücümüz var." diyerek mücadele kararlılığımızı yükseltiyoruz.

İşyerlerimizden başlayarak kolektif ruhla, güçlü bir kadın örgütlülüğü yaratmak, kadınların özgürlük mücadelesini birlikte örmek için mücadelemizde daha da kararlı durmaya, hep birlikte "EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNDEN VAZGEÇMİYORUZ, İSYANIMIZ BÜYÜTÜYÖRÜZ" demeye devam ediyoruz.

Sevgiyle...

GÜNDEM

Şükran Kablan Yeşil

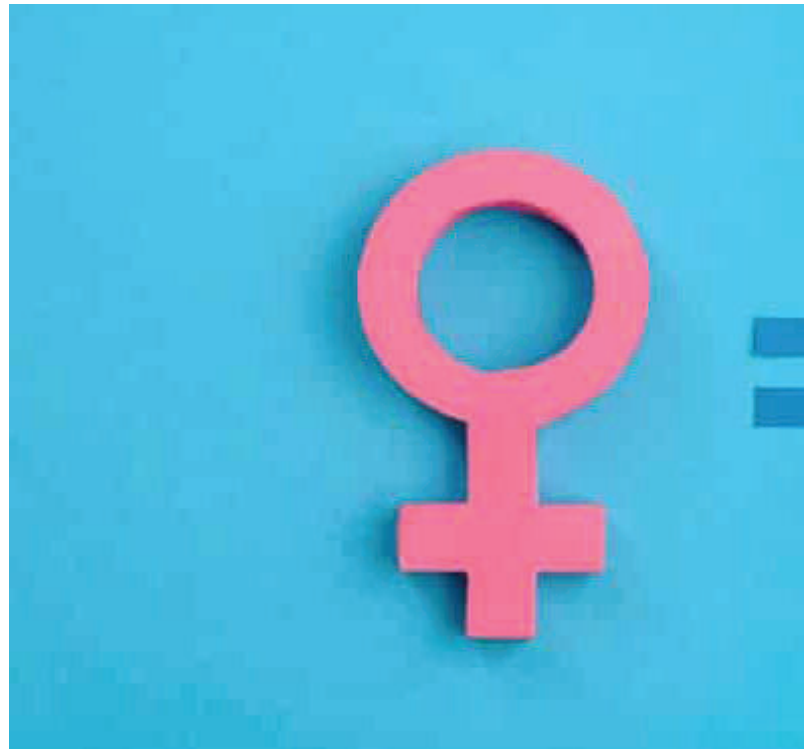
KESK Eş Genel Başkanı

Krize Karşı Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe

Türkiye açısından Mart 2020'den bu yana Covid 19 pandemi süreci boyunca "evde kal"ınan ve "yeni normal"leşme dönemlerinde kadınlar gördü ki: "Erkeklik coronadan daha öldürücü." Çünkü kapitalizm ve patriarkanın birlikteliği yanına Covid 19 pandemisini de ekleyerek başta ve en çok kadınlar için daha fazla emek sömürsü, daha fazla yoksulluk, daha fazla işsizlik ve daha fazla güvencesizlik var etti. Tam da Hataylı tır şoförü Malik Yılmaz'ın dediği gibi; "Bizi virüs değil, senin bu sistemin öldürür."

Türkiye açısından zaten yaşanmakta olan ekonomik kriz, pandemi sürecinde daha da derinleşmiş oldu. Pandemi öncesinde yüksek enflasyon oranları, temel tüketim maddelerindeki, elektrik, doğal gaz, yakıt fiyatlarındaki sürekli ve düzenli zamlar ve tabii ki her ne kadar maaşlarımızı dolarla almıyor olsak da dolardaki önlenemez artış emekçiler için yaşamı daha da zorlaştırıyordu. Son 16 yılda Türk Lirası'nın Dolar karşısındaki değer kaybı %157,5'i bulmuş, emekçilerin reel ücretleri, alım gücü, yaşam koşulları her geçen gün daha da gerilemiş durumdaydı. Covid 19 pandemisi Türkiye açısından mevcut ekonomik krizin tuzu biberi oldu.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de iktidar pandemi sürecinde "üretim ve tedarik zincirini", fabrikaları ve çarkları kısaca öncelikle sermayeyi koruma altına alırken, işçilerin emekçilerin 3 kat daha fazla virüse maruz kalmasına, daha fazla ölmesine, işten atılmasına, daha fazla işsiz kalmasına, açlığa, yoksulluğa mahkum olmasına seyirci kaldı.

Pandemiyle birlikte dünyada kapitalizmin krizi derinleşti. Geçmiş dönemlerdeki krizlerden farklı olarak işyerleri kapandı, sosyal hareketlilik, turizm faaliyetleri kısıtlandı. Tam ve kısmi kapanma dönemlerinde küresel işgücünün %81'i olumsuz etkilendi, bütün ülkelerde işsizlik arttı. (ABD'de 20 milyon kişi işsizlik için başvurdu, %3,3 olan işsizlik oranı %20'lere yükseldi.) Küresel yoksulluk oranı 71 milyon insan artarak %8,9 oldu. Salgın sürecindeki belirsizlik krizin boyutunu genişletti. Covid 19 pandemisinin yarattığı krizin en belirgin özelliği eşitsizliğin artması oldu. Hem sınıfsal hem de cinsiyetler arası eşitsizlik arttı. Sınıfsal eşitsizlikler emekçilerle sermayenin aynı gemide olmadığını çok belirgin olarak ortaya koydu. Sermaye, krizi fırsata çevirmek adına esnek, güvencesiz istihdamı yaygınlaştırdı. Bu dönemde, emekçilere uygulanan baskı ve mobbing arttı. Evden çalışma süreçlerinde emekçilerin ek ücret, fazla mesai vb. ödemeleri verilmedi. İşten çıkarma, düşük ücretle çalışmaya zorlama, uzun çalışma saatleri, esnek-kuralsız çalışma, sağlıksız çalışma koşulları... Çarklar döndükçe işçiler, emekçiler daha çok öldü, sermaye ise karına kar kattı.

Cinsiyetler arası eşitsizlik daha da derinleşti. Kapitalizm, krizlerde ilk olarak kadın emeğine gözünü diker. Bu durum Covid 19 pandemi sürecinde de böyle oldu. En fazla "evde kal"anlar yine kadınlar oldu. Pandemiden en fazla etkilenen sektörler kadınların yüksek oranda çalıştıkları sektörler oldu. Pek tabii ki kadın istihdamının çok

büyük bölümünün zaten güvencesiz ve kayıt dışı işler olduğunu da unutmamak gerekir. Birleşmiş Milletlerin 2020 pandemi ile ilgili yayınladığı raporlarda tüm dünya çapında kadınları etkileyen istihdam kaybının erkeklere oranla %5 daha fazla olduğunu pandemi sürecinde işini kaybeden kadınların %90'ının iş aramaktan vazgeçtiğini ve ücretli emek sürecinin dışına çıktığını da belirtiyor aynı raporlar.

Türkiye'de kadınlara karşı ayrımcılık ve eşitsizliğin derinleştiği, kadın cinayetlerinin sıradanlaştığı, kadınların kamusal hayat ve çalışma yaşamından dışlanarak aileye, eve hapsedilmeye çalışıldığı, çocuk yaşta evliliklerin yasal zemini oluşturulmak istediği bir ortamda: "AKP istedi bir göz, pandemi verdi iki göz" misali, "evde kal"mak, kadın bedeni ve emeği üzerindeki baskı ve tahakkümü arttırdı.

AKP iktidarı muhafazakar-gerici yaşam tarzını, kadın düşmanı söylem ve politikalarıyla kadınların bedenini ve emeğini denetim altına alarak var etmek istiyor. "Makbul kadınlık" yolunda döşediği kadın cinayetleri ve çocuk istismarı davalarında cezasızlık, İstanbul Sözleşmesinin hukuksuzca feshedilmesi, (buradan söylemeden geçmeyelim: "Kadınlar bitti demeden bitmez, İstanbul Sözleşmesi bizim, vazgeçmiyoruz!") boşanmaları engelleyen "güçlü aile" adımlarında "biat-sadakat-itaat" dayatmaları pandemi koşullarında daha da belirgin olarak ortaya çıktı karşımıza. Çünkü "evde kalınan" dönemlerde kadınlar daha fazla şiddete maruz kaldı, daha çok öldürüldü, daha çok bakım hizmeti üretti, daha çok emeği sömürüldü.

AKP muhafazakarlık kaldıracında neoliberal politikaları hızla yaşama geçirirken kadın emeğini bu uygulamaların merkezine koyuyor: Tam da "bir taşla iki kuş vurmak." Neoliberal politikaların sonucu olarak piyasalaştırılan eğitim ve sağlık hizmetleri, yok edilen sosyal haklar, hasta, yaşlı ve çocuk bakımını sağlayan kurumların neredeyse tamamının tasfiye edilmesi ya da özelleştirilmesi tüm bu işleri kadınların sırtına yükledi. AKP iktidarı boyunca sürdürdüğü kadın düşmanı politikalarla, uygulamaya koyduğu yasalarla, kadınların konumuna ve yaşamına dair her fırsatta tekrarladığı söylemlerle kadınlar için daha fazla

şiddet, taciz, mobbing, daha fazla kadın cinayeti ve daha fazla düşük ücret, esnek- güvencesiz çalışma var etti.

Kadınları yok sayan bir TİS masası daha geldi geçti:

Bu hal ve ahval içerisinde ağustos ayında 6. Dönem toplu iş sözleşmesi sürecini yaşadık. Geçmiş 5 dönem olduğu gibi Memur-Sen milyonlarca kamu emekçisini şaşırtmadı ve bir kez daha satış sözleşmesine imza atarak emekçilere ihanet etti. Ve pek tabii İstanbul Sözleşmesinin feshedilmesine alkış tutarken kadın düşmanı bakış açılarını, iktidar yardaklıklarını da gizleme ihtiyacı duymadı. Kadın emekçilerin “taleplerimiz yaşamsal, birlikte mücadelemiz gücümüzdür.” Şiarıyla belirledikleri TİS talepleri karşısında kör-sağır-dilsiz oldular.

TİS masasının erkeklerden oluşan eril yapısına ve işleyişine karşı her dönem KESK olarak ısrarla işkolları-işyeri merkezli oluşturduğumuz, kadın emekçilerin özgün taleplerinin kadın temsiliyetiyle ayrı bir başlıkla ele alınıp kadınların bu taleplerine mutabakat metninde de yer verilmesi isteği yok sayıldı; tıpkı kamudaki güvencesiz istihdam biçimlerinin ortadan kalkması, atamalarda güvenlik soruşturması, arşiv araştırması gibi uygulamalara son verilmesi, KHK’larla haksız hukuksuz bir şekilde ihraç edilen binlerce kamu emekçisinin görevine iade edilmesi gibi taleplerimizin de yok sayıldığı gibi.

“

Kamu emekçileri açısından yok hükmünde olan 6. Dönem TİS sonuçlarına karşı kamu emekçisi kadınlar olarak sesimizi sözümüzü birleştirerek taleplerimize sahip çıkmaya devam edeceğiz.

”

Sendika üye ve yöneticilerine yönelik baskılar, grev yasakları, sendikal faaliyetlerin engellenmesi Covid 19 salgın sürecinde kod 29 ile işten çıkarmalar, ücretli, sözleşmeli, taşeron çalışma gibi farklı istihdam biçimleriyle çalışma yaşamında artan güvencesizlik dikkate alınarak hazırlanan Uluslararası Sendikalar Birliği Konfederasyonu (ITUC) 2021 Küresel Haklar Raporuna göre Türkiye işçi hakları bakımından en kötü 10 ülke arasında, toplu pazarlık hakları bakımından da sondan 2. Sırada yer alıyor.

Miadını çoktan doldurmuş sahte sendika yasası 4688’e dayanarak, emekçilere grev hakkı tanımayan, anti-demokratik olan ve emekçilerin iradesini yok sayan, Covid 19 pandemi döneminde kurulan 6. Dönem TİS masasından önceki dönemlerde olduğu gibi, daha fazla yoksulluk, daha fazla açlık, daha fazla hak kaybı ve daha fazla cinsiyet eşitsizliği çıktı.

Kamu emekçileri açısından yok hükmünde olan 6. Dönem TİS sonuçlarına karşı kamu emekçisi kadınlar olarak sesimizi sözümüzü birleştirerek taleplerimize sahip çıkmaya devam edeceğiz.

BÜTÇE: TOPLUMSAL CİSİYETE DUYARLI, EMEKTEN, BARIŞTAN YANA

Savaşların ve neoliberal politikaların yarattığı ekonomik kriz kapitalizmin doğa üzerindeki yağma talanın yarattığı küresel iklim krizi ve tabii ki tüm bunların sonucu ortaya çıkan Covid-19 salgını milyonlarca insanın etkilendiği ölüm açlık derinleşen yoksulluk kalıcı işsizlik ile karşı karşıyayız

Her krize “Allah’ın bir lütfu” mantığıyla yaklaşan tek adam rejimi saraydan, sermayeden ve yandaş şirketlerden yana hazırladığı 2022 bütçesini mecliste görüşmeye başladı. Bütçe mecliste görüşülmeye görüşülecek ama Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilen anayasa değişikliği ile bütçe hazırlama ve meclise sunma yetkisi cumhurbaşkanına verildi. Demokratik parlamenter sistemin bypass edildiği, tüm yetkilerin tek adımda toplandığı koşullarda meclisteki bütçe görüşmeleri elbette göstermelik olacak. %80’inden fazlası halktan emekçilerden alınan vergilerle oluşturulan bütçenin hazırlanmasında ve harcanmasında söz hakkı sadece sarayın olacak.

2022 bütçesinde ne var ne yok bir göz atmadan önce geçmiş yıllarda olduğu gibi bu bütçede de işçilere, emekçilere, milyonlarca işsize, gençlere, kadınlara hiçbir şey; saraya, patronlara, sermayeye, beşli çeteye ve cemaatlara çok şey olduğunu vurgulayalım.

2022 için 278,4 milyar TL bütçe açığı oluşması bekleniyor. Bütçedeki bu açığın vergilerle kapatılması hedefleniyor. Vergi gelirlerinin %55'ini emekçilerden alınan dolaylı vergilerin (ÖTV-KDV) oluşturduğunu göz önünde bulundurduğumuzda önümüzdeki günlerde temel tüketim ürünlerine yapılacak zamlar kaçınılmaz görünüyor. Yine söz konusu 2022 bütçesinde gelir vergileri %20 artırılarak ekonomik krizin yükü emekçilere yıkılmak isteniyor.

Deli Dumrul'un ruhu Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) projelerinde yaşıyor. Müşteri garantili KÖİ projelerine 2022 bütçesinden 42 milyar TL ayrılmış. Bu miktar dolar kuruna endeksli. Dolar art-

tıkça pek tabii KÖİ projelerinin payı da artacak. AKP-MHP iktidar blokunun savaş politikaları, iç ve dış siyasetteki çatışmalı yaklaşımı, savunma ve güvenliğe ayrılan bütçeyi geçen yıla oranla %30 arttırmış, böylece 2022 bütçesinden aslan payı Millî Savunma Bakanlığı'na; savaşa, silaha, mermiye ayrılmış oluyor.

Emek düşmanı bir bütçe olan 2022 bütçesi aynı zamanda toplumsal cinsiyet körü, eşitsizlikleri arttıran, kadın düşmanı bir bütçe olarak da çıkıyor karşımıza. Pandemi sürecinde kadınlar daha da çok yoksullaştı, işsiz kaldı, daha güvencesiz işlerde çalışmaya zorlandı, daha fazla ücretsiz ev içi emek ve bakım hizmeti üretmek durumunda kaldı. Cinsiyet eşitsizliğinin böylesine derinleştiği, yaşamın her alanında kadınlara yönelik ayrımcılık, şiddet ve tacizin arttığı bir ortamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı bütçeleme (TCDB) yaklaşımı ile kadınların karşı karşıya kaldığı dezavantajlı durum değiştirilebilir.

Nedir Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe?

- ♀ **Merkezi ve yerel bütçelerin toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alınmasıdır.**
- ♀ **Bütçelere toplumsal cinsiyet boyutunun eklenmesidir.**
- ♀ **Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi bu konuda mevcut engellerin kaldırılmasını hedeflemesidir.**
- ♀ **Bütçelerin hazırlık uygulama ve denetim süreçlerine kadınların katılımının sağlanmasıdır.**
- ♀ **Vergilerin ve harcamaların belirlenmesinde kadınlara ait önceliklerin saptanmasıdır.**
- ♀ **Kadınların sürekli işlerde güvenceli istihdamını sağlayacak önlemler ve uygulamalar için düzenlemeler yapılmasıdır.**
- ♀ **Kadınların istihdama katılımının önündeki en önemli engellerden biri olan bakım hizmetlerinin (çocuk-hasta-yaşlı bakımı) kamusal olarak sunulmasının sağlanmasıdır.**
- ♀ **Kadınların başta sağlık ve eğitim olmak üzere temel hizmetlere ulaşmasının önündeki engelleri ortadan kaldıracak toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle hazırlanan bir politikanın düzenlenmesidir.**

Özetle söyleyecek olursak Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme kadınlar için, kadınlarla birlikte,

kadınlar lehine bir bütçe planlamaktır. Tek adam rejiminin hazırladığı 2022 Saray Bütçesi getirdiği ağır vergi yükü ve zamlarla, ekonomik krizin faturasını bu ülkede yaşayan milyonlarca işçiye, emekçiye, işsize, gençlere, kadınlara yüklemek istiyor. Buna karşı; halktan, emekten, barıştan, ekolojiden yana ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir bütçe mücadelesini en geniş toplumsal dinamiklerle büyütmek gereklidir.

Kadınlar pandemi koşulları ve ekonomik krizin keskinleştirdiği hem patriarkal eşitsizliğe hem de neoliberal politikalara karşı bütünlüklü bir mücadeleyi büyütmekle karşı karşıyadır.

Kadınlar her dönem karşılaştıkları ayrımcılığı ve şiddeti teşhir etmek, ayrımcılık ve şiddet karşısındaki tavırlarını ortaya koymak için yaratıcı sloganlar üretmiştir: "Susmuyoruz, korkmuyoruz, itaat etmiyoruz." "Fitratımızda direniş var." "Haklarımızdan ve yaşamlarımızdan vazgeçmiyoruz." Bu ve benzeri çoğaltabileceğimiz sloganlar, kadın mücadelesinin ataerkiye boyun

eğmeyen, iktidara teslim olmayan, muhafazakâr, gerici politikalara karşı örgütlü gücüyle işyerlerini, sokakları, ev içini değiştirip dönüştürebileceğinin çığlığıdır.

“

Kadınların muhtaç olduğu kudret; 25 Kasımlarda, 8 Martlarda, kadın cinayetleri ve çocuk istismarı davalarında, İstanbul sözleşmesinden vazgeçmeyen; “Geceleri sokakları meydanları terk etmiyoruz.” diye haykıran, erkek-polis-devlet şiddetine karşı direnen, barikatları aşan iradededir.

”

Dünyada ve Türkiye’de Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler

Yasemin Özgün

Barış Akademisyeni

Toplumsal cinsiyet, hegemonik kadınlık ve erkekliğin normal olduğuna dair herhangi bir “doğal/biyolojik” kanıt olmadığına, aksine “kadın – erkek” toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve bu kimliklere atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin siyasal alanda, tarihsel olarak ve kolektif insan pratiğiyle kurulduğuna, dolayısıyla değiştirilebilir olduğuna işaret eden bir kavramdır. Özellikle 1980’ler boyunca yükselen LGBTİ+

hareketi/tartışmaları ve 1990’larda geliştirilen queer teori toplumsal cinsiyet kavramını iki açıdan eleştirmiştir: İlk olarak, toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyeti ve bedeni doğa alanına sabitleyen bir biçimde kullanmaktadır. Başka ifade ile biyolojik cinsiyetin anatomik bedene doğuştan işlendiği varsayımı saklı tutulmuştur. İkinci olarak ise kavram, toplumsal dünyada yalnızca kadınlar ve erkekler arasındaki güç ilişkilerine odaklan-

mış, başka cinsiyet beyanları ve performanslarını eleştirel biçimde kapsayacak esnekliğe sahip olmamıştır.

Bugünlerde ise bu tartışmalar küresel kapitalizmin mülksüzleştirici etkileri ve bölgesel savaş politikalarının yarattığı krizler ile gelişen tartışmalarla da iç içe geçiyor, kesişimsel

yaklaşımlardan etkileniyor. Kadınların ve LGBTİ+'ların yanı sıra göçmenler, sakatlar, mülksüzler gibi madun grupların güç ve sömürü ilişkilerinde bedenli oluşu yakıcı bir biçimde deneyimlemeleri, feminist literatürde bedene ve cinsel farka dair yeni materyalist yaklaşımları da beraberinde getiriyor.

Dünyada aşırı sağın yükselişiyle beraber kadınların bedenleri, kamusal varlıkları, sosyal, ekonomik ve entelektüel faaliyetleri üzerindeki kontrol girişimleri de otoriter siyasetin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Genel olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler olarak betimlenen bu hareketler ilk olarak 1990'ların başında Kahire ve Beijing'de yapılan dünya kadın konferanslarında alınan kararlara karşı Katolik Kilisesi ve aşırı sağ kesimler tarafından örgütlü bir reaksiyon olarak başlatılmıştı. Son yıllarda yaşananlar ise genellikle toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin sağ popülist siyaset tarzıyla buluşarak toplumsal cinsiyet yerine ailenin anaakımlaştırılması olarak görülüyor.

Batıda son dönem yükselişe geçen ve bugüne kadar toplumsal cinsiyet alanında feministlerin ve LGBTİQ+'ların mücadelesiyle kurumsallaşmış yapılara ve hukuki çerçevelere "aile"nin tehdit

altında olduğu gerekçesiyle karşı çıkan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler oklarını okullarda cinsel eğitim ve toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimler verilmesi, büyük mücadelelerle elde edilen kürtaj hakkı, eşcinsel evlilikler, eşcinsel çiftlerin üreme-evlat edinme haklarına yöneltiyorlar. Halihazırda muhafazakar ve köktendinci olan toplum kesimlerini kadınların vücut bütünlüğünü koruma hakkına karşı harekete geçirerek (örneğin Polonya'da, İspanya'da kürtaj yasağı) LGBTİQ+ karşıtı söylemle heteronormatif aile dışı seçenekleri dışlayarak (örneğin; Fransa, Hırvatistan, Slovenya'da eşcinsel evliliğe tepki vererek) toplumsal cinsiyet araştırmalarının akademi veya eğitim müfredatından dışlanmasıyla (Macaristan, Rusya, Almanya'da) hükümetlerin toplumsal cinsiyeti yaygınlaştırma politikalarını tersine çevirmeye çalışıyorlar¹.

1 Nur Sinem Koruou (2020) "Right Wing Populism and Anti-Gender Movements: The Same Coin With Different Faces" Global Political Trends Center (GPoT) <https://www.jstor.org/stable/resrep25189>.

Haziran ayında Macaristan Parlamentosu ezici bir çoğunlukla 'homoseksüellik ve cinsiyet değişimi'ne dair tüm ders içeriklerini LGBTQI+ hakları ve eğitimini pedofili ve totaliter kültür politikaları ile ilişkilendirerek devlet okullarında kaldırma kararı verdi. Mayıs ayı sonlarında Danimarkalı milletvekilleri, akademik araştırma ortamlarında "aşırı aktivizme" karşı bir karar çıkardılar ve suçlular listesine toplumsal cinsiyet çalışmaları, ırk teorisi, postkolonyal ve göçmenlik çalışmaları alanlarını dahil ettiler. Aralık 2020'de Romanya Yüksek Mahkemesi, "cinsiyet kimliği teorisinin" öğretilmesini yasaklayacak bir yasa iptal etti, ancak oradaki tartışmalar hararetle devam ediyor. Polonya'daki transsız alanlar, ülkeyi ABD ve İngiltere'den gelen yıpratıcı kültürel etkilerden arındırmaya hevesli transfobikler tarafından ilan edildi. Türkiye'nin Mart ayında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi AB'nin tüylerini ürpertti çünkü AB'nin ana itirazlarından biri kadın ve çocukların şiddete karşı korunmasının dahil edilmesi ve bu "sorunun" yabancı kelime "toplumsal cinsiyet" ile bağlantılı olmasıydı.

Dünyada özellikle Doğu Avrupa ve Latin Amerika'da etkili olmakla beraber Batı Avrupa, ABD, Kanada gibi ülkelerde de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin izi sürülebilir. Bu hareketler, öncelikle erkeklerin ve kadınların eşit onura ve fiziksel, psikolojik ve ontolojik açıdan tamamlayıcı farklılıklara sahip olduğunun altını çizen Vatikan'ın 'tamamlayıcılık' kavramı tarafından desteklenir. Ancak bu kampanyaların tek aktörü dini gruplar değil. Dünyanın her yerinde ailelerin karşılaştığı "tehlikelere" karşı örgütlü hareketler var ve özellikle politik gruplar tarafından finanse edilen sivil toplum kuruluşları kilit bir role sahip.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin elinde "toplumsal cinsiyet ideolojisi" bağlamsal koşullara uyum sağlayan boş bir kavrama dönüştürülerek oynak bir hedef haline geliyor ve Kováts'ın ifadesiyle "sembolik yapıstırıcı" görevi görüyor² Öyle ki toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yasaklanmasına yönelik tehdit dahi endişe verici

bir boyuta ulaşıyor ve İstanbul Sözleşmesi'nin asıl derdinin cinsel çeşitlilik olduğu iddia ediliyor. İspanya veya Arjantin gibi yasaların eşcinsel evliliğe halihazırda izin verdiği devletlerde, 'kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet' kavramı erkekler de şiddete uğrayabilir iddiasıyla saldırıya uğrayabiliyor.

Öte yandan okullarda cinsel eğitim ile çocukların cinsel sömürü ve pedofiliden korunması gibi bir konu' toplumsal cinsiyet ideolojisi' şemsiyesi altına girerek çocukların özellikle LGBTQI+'lardan uzak tutulması meselesine dönüştürülüyor. Ailesel hakların 'devlet müdahalesi' ve 'hükümet yetkisinin aşılması'ndan korunması meselesi bu tartışmada araçsallaştırılıyor; dahası 'aile' artık (sadece) 'değerler' ve koruma nesnesi ile ilişkilendirilmeyip hakların öznesi olarak düşünülüyor. Toplumsal cinsiyet ideolojisi ayrıca, ulusal değerlere ve geleneklere karşı uluslararası örgütler, kurumlar, STK'lar tarafından teşvik edilen yeni bir sömürgeleştirme biçimi olarak devlet egemenliğine yönelik bir tehdit olarak kabul ediliyor. Polonya'da "toplumsal cinsiyet ideolojisi", geleneksel aileye karşı yabancılar tarafından dayatılan bir tehdit olarak tasvir ediliyor ve ulusal kimlik ve AB karşıtı söylem güçleniyor. Benzer endişeler Macaristan'da 'Brüksel'e karşı' dile getiriliyor.³

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, ulusal kimliği korumak için kendi bağlamlarındaki etnik azınlıklar, göçmen grupları veya uluslararası kurumları toplumdaki sorunların kaynağı olarak tanımlayarak günah keçilerini oluşturuyorlar. Milliyetçi aşırı sağ anlatılarda aile, ulusun istikrarı ve bekası için önemli görülüyor. Almanya'da aşırı sağ parti AfD, parti programında 'normal', orta ölçekli ailelerin ortadan kaybolmasından ve bunun sonucunda 'yerli nüfusun' küçülmesinden duyduğu endişeyi dile getiriyor. "Yerli" Alman nüfusu arasında göçü kısıtlamak ve doğum oranını artırmak, (etnik olarak beyaz) Alman nüfusunun küçülme eğilimine karşı önemli önlemler olarak görülüyor. Böylece parti sadece ulusal kökenleri vurgulamakla kalmıyor, aynı zamanda "saf" bir

2 Kováts, Eszter and Maari Pöim (eds) (2015), "Gender as Symbolic Glue: The Position and Role of Conservative and Far Right Parties in the Anti-Gender Mobilizations in Europe", FEPS ve FES işbirliğiyle <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/11382.pdf> (İndirilme tarihi: 03.05.2021)

3 Garbagnoli, Sara 'Against the Heresy of Immanence: Vatican's "Gender" as a New Rhetorical Device Against the Denaturalization of the Sexual Order' https://brill.com/view/journals/rag/6/2/article-p187_4.xml?language=en (İndirilme tarihi: 08.06.2021).

Alman ulusunu da destekliyor. AfD, çok çocuklu aileleri destekleyecek ve bir ebeveynin evde kalmasını mümkün kılacak politikalara çağrı yapıyor. AfD böylece aileci politikaları toplumsal cinsiyetten bağımsız terimlerle teşvik ederken, NPD sadece çocuk bakımı ve hane bağlamında kadınlara atıfta bulunuyor ve annelere gelir sağlamak gibi daha spesifik fikirler sunuyor. İlginç bir şekilde, iki partinin gençlik kolları en muhafazakar ve geleneksel kadın imajını destekliyor⁴; örneğin, JN, Alman kadının erkeğinin yanında olduğunu açıklıyor: Anne veya refakatçi olarak, zor zamanlarda ve tehlike zamanlarında. Grup, kadınları "Alman gücünün kutsal kaynağı" olarak adlandırıyor ve anneliğin "bir kadının aşağılanması olmadığını, kadınları ölümsüzlüğe yükselttiğini" ve doğum yapmanın hem bir onur hem de bir görev olduğunu ileri sürüyor.

"İstanbul Sözleşmesi" olarak da isimlendirilen "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler için bir karşı çıkış noktası oluyor. Bu sözleşmenin toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler için önemli olmasının nedeni toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belge ve toplumsal cinsiyet terimini merkeze alarak hazırlanan bir metin olması. Sözleşme kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yoluyla önlemeyi amaçlıyor. Sözleşmenin imzalanmasından sonra özellikle Macaristan, Hırvatistan ve Bulgaristan'da sözleşmeye yönelik sert tepkiler basında geniş yer buldu. Macaristan 2014 yılında sözleşmeyi önce imzalıyor fakat Başbakan Viktor Orban üniversitelerdeki toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarını yasakladığını açıklıyor ve ardından 2020 yılında sözleşmenin reddedilmesi kararını onaylıyor.

Türkiye'de Feminizm ve toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler

Türkiye'de ise AKP, iktidara geldiği günden bu yana sürdürdüğü feminizm ve LGBTIQ+ karşıtı, nefret söyleminden beslenen aileci politikalarıyla kurumsallaşmış İslamcılık ve Sünni-Türk milliyetçiliği eşliğinde ve otoriter popülist siyaset tarzıyla bu sürece uzun süredir öncülük ediyor. Ancak görece daha örgütlü sayılabilecek çıkışlar ilk olarak, Haziran 2011'de Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasından sonra başladı denilebilir. Bakanlığın isminden "kadın" çıkarılırken o zaman Başbakan olan Erdoğan "Biz muhafazakar demokrat bir partiyiz. Bizim için aile önemli," demişti. Ardından 2012'deki "Benim Bedenim Benim Kararım" diyerek feminist grupların çok sayıda kadın örgütüyle birlikte kürtajın Türkiye'de fiilen suç haline getirilmesi girişimine karşı örgütlediği protestoların ardından hareket geçmeye başlıyor. Feminizm karşıtları iktidar partisi içinde ve dışında ciddi bir lobi gücüne sahip olarak çabalarını hem Türkiye'deki AKP iktidarının devamına hem de aslında sert bir gerilim yaşayan sosyo-ekonomik düzenin aksamadan işlemeye devam etmesine yoğunlaştırıyorlar⁵.

Bu çabalar doğrultusunda ilk olarak Mücahit Gültekin tarafından "Ailenin Sonu mu: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi" isimli rapor hazırlanıyor⁶, bu raporda özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının aile politikalarının merkezine yerleştirilmesine karşı çıkılıyor. Sonrasında 2013 tarihinde kurulan Kadın ve Demokrasi Derneği tarafından "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramı yerine "toplumsal cinsiyet adaleti" söylemi kullanıma sokuluyor. Buna göre:

"Erkeklerle kadınları ayrıştırarak ele alan bir politika geliştirilmesini savunan feminist söylem yerine, kadın ve erkeğe yönelik birbirini tamamlayıcı ve bütünleştirici bir söylem geliştirilmelidir. Feminizm işlevini sürdürebilmek için kadın ve erkekleri ayrı toplumsal gruplar olarak ele almaktadır. Bilakis toplumsal denge, huzur ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ayrıştırıcı politikaların yerine her toplumun kültürel dinamiklerini gözetken bütünleyici, kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan, aynı öze sahip iki eşdeğer varlık olarak görülmesi gerekmektedir."⁷

4 Katherine Fangen, (2021), "Kinder, Kirche and Küche - Gender and family rhetoric of the German far right"

5 Funda Hülagü (2020), "Türkiye'de Örgütlü Feminizm Anlık Görüntü", H. Böll Stiftung. <https://tr.boell.org/tr/2020/09/14/turkiyede-orgutlu-anti-feminizm-anlik-goruntu>. (İndirilme tarihi: 03.05.2021).

6 http://aileakademisi.org/sites/default/files/aile_politikaları_ve_istanbul_sozlesmesi_0.pdf (İndirilme tarihi: 21.10.2021)

7 Bkz: E. Sare Yılmaz, "Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme: Toplumsal Cinsiyet Adaleti" http://turkishpolicy.com/pdf/A-New-Momentum-Gender-Justice-in-the-Womens-Movement-Winter-2015_611f_tr.pdf (İndirilme tarihi: 20.10.2021)

Tüm bunları tamamlayan bir yerden Akit ve benzeri medya organları düzenli olarak erkekten yana feminizm ve toplumsal cinsiyet düşmanı söylemlerini sürdürüyorlar. Öyle ki, Mor Çatı'nın yaptığı Türkiye'de kadına yönelik şiddete dair üretilen bilgi ve pratiklerin çerçevesini genişletmek, mevcut çalışmaları ve bu alandaki bilgiyi değerlendirmek, kadınların deneyimleri ışığında yeni müdahale biçimlerinin geliştirilmesine destek olmak amacını taşıyan bir araştırmayı dahi karalama çabasına girişiyorlar⁸.

İstanbul sözleşmesinin iptal edilmesi sonrasında "Her şeyden önce uluslararası bir sözleşme, Avrupa'dan bize dayatılan bir sözleşme (benim bildiğim kadarıyla) ilk defa halktan yükselen bir tepki karşısında geri çekildi. İnsanlar cami önlerinde bildiri dağıttılar, sosyal medyada bilgilenirici mesajlar paylaştılar, yetkililere mektuplar gönderdiler, ziyaretler yaptılar vs...Peki halkın bu tepkisinin karşısında kimler durdu? Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Konseyi, ulusal ve uluslararası şirketler, Avrupa'dan gelen hibelerle çalışan STK'lar"⁹. Halihazırdaki anti-feminist dalganın yeni olan bir başka yanı ise toplumsal cinsiyet karşıtlığı ile küresel kapitalizmin sahtekâr bir insancıl eleştirisini aynı potada eritmesidir. Onlara göre bu aktörler "kapitalist sistemin geleceğini tehdit eden küresel fazla nüfusu denetim altına almaya çalışıyorlar"¹⁰

Bu grupların göstermelik taleplerinin formüle edilmiş biçimine göre hedefleri, Batı kaynaklı yasal düzenlemelerin –örneğin, velayet hakkı, nafaka hakkı, küçük yaşta evliliklerin suç sayılması- kadınlara imtiyaz sağladığı varsayımıyla sözüm ona zarar gören erkekler için "adaleti sağlamak". Buna rağmen bu grupların sözcüleri sadece erkeklerden oluşmuyor. Bu gruplar genellikle tek bir gündeme odaklı platformlarda örgütleniyorlar, örneğin 'Boşanmış İnsanlar ve Aileler Platformu'.

Son dönem anti-feminist ve LGBTİQ+ karşıtlığının önünü açan bir başka dönüşüm eğitim sisteminde gerçekleşiyor. Son birkaç yılda, devlet kaynaklarının laik eğitimden dini eğitime kanallize edilmesiyle, cinsiyet tamamlayıcılığı ve yaratılış amacı (fitrat) gibi kavramlar her düzeyde okul müfredatına girdi. Diyanet İşleri Başkanlığı ile diğer devlet kurumları, özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında imzalanan çok sayıda protokolde "Kadınlar" başlığında, kurumsallaşmış İslam'ın, toplumsal cinsiyet dahil olmak üzere toplumsal ilişkilerin eşitsizliği doğallaştıracak şekilde yeniden çerçevelenmesinde kilit bir role sahip olmasını sağlıyor¹¹ Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü" tarafından koordine edilen ve British Council liderliğindeki Konsorsiyum tarafından teknik destek verilen "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği-

8 <https://www.yeniakit.com.tr/haber/mor-cati-fitnessi-tum-hiziyyla-devam-ediyor-kadina-yonelik-siddet-kadınların-deneyimleri-kurumlar-ve-mecralar-arastirmasi-yayinlandi-1577100.html>. (İndirilme tarihi: 20.10.2021)

9 Mücahit Gültekin, "İstanbul Sözleşmesi neden iptal edildi?" Milli Gazete, 26.03.2021, <https://www.milligazete.com.tr/makale/6815498/mucahit-gultekin/istanbul-sozlesmesi-neden-iptal-edildi>

10 Hülalü, age.

11 Selin Çağatay, "Women's Coalitions beyond the Laicism-Islamism Divide in Turkey: Towards an Inclusive Struggle for Gender Equality?" Social Inclusion (ISSN: 2183-2803) 2018, Volume 6, Issue 4, 48-58.

nin Geliştirilmesi Projesi" (ETCEP)'ne toplumun inanç değerlerine, örf ve geleneklerine aykırı düzenlemelere sahip olması gerekçesiyle karşı çıkılıyor:

"ETCEP projesi başarıya ulaştığı gün çocuklarınızı tanıyamayacaksınız. Beğenmediğiniz o gelenekleri bile yana yakıla arayacaksınız. Aynen şimdi 70'lerdeki, 80'lerdeki mahallenizi aradığınız gibi. Ama bulamayacaksınız. İş işten geçmiş olacak. Pişman olacaksınız, belki de pişman bile olamayacaksınız. Sonra çaresiz kendinizi olup biten her şeye alıştıracaksınız."¹²

"Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı barış bildirisini imzaladıktan sonra tasfiye edilen, emekli olmaya zorlananlar arasında önemli sayıda feminist ve queer akademisyenin olması eleştirel toplumsal cinsiyet araştırmalarının sürdürülebilirliğini zora sokuyor. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından feminist gazeteciler, aydınlar, hak savunucuları tutuklanıyor. Anti-feminizmin milliyetçilikle nasıl iç içe geçtiğinin açık bir göstergesi olarak Kürt kadın hareketinden kadınlar devlet şiddetine maruz kalıyorlar, politikacılar (milletvekilleri dahil) hapse atılıyor, çok sayıda kadın örgütü ve haber ajansı kapatılıyor. LGBTİ hakları

aktivizmi, "genel ahlaka aykırı" olduğu iddiasıyla susturuluyor.

Öte yandan sosyal politika ve eğitim alanında Diyanet'in ve çevresindeki dini kurumların giderek artan belirleyici rolü de toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtlarının elini güçlendiriyor. Müftülere resmi nikah yetkisi verilmesinin; doğum kaydını yazılı belge yerine sözlü beyanla yapılmasının önünü açan ve evlilik aracılığıyla vatandaşlığa geçişte "genel ahlak" kriteri getiren Müftülük Yasasına tekil bir olgu olarak değil sistematik bir sürecin parçası, aile politikaları ve diyanet ekseninde kurulan ve kadınları ikincilleştiren belirli bir kurumsal altyapının parçası olarak bakmayı öneren Feride Eralp'e¹³ göre kadınların hakları, hayatları için mücadele ettikleri sosyal politika alanının yerinde artık sosyal yardım rejimi var. Sosyal politika alanında kadınların ihtiyaç duyduklarında başvurabilmeleri için yaygın, erişebilir şekilde mevcut olması gereken sığınak, danışma merkezi, şiddet hattı, kreş gibi mekanizmaların yerini giderek müftülüklere bağlı veya müftülüklerle ilişkili kurumlar alıyor. Her ilde bir Şiddet Önleme Merkezi yok. Nüfusu 100.000'in üzerinde, dolaşısıyla sığınak açma yükümlülüğü bulunan 237 belediye olmasına rağmen sadece 32 belediyenin kadın sığınağı var. Onun yerine Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanlığı'na bağlı Aile Destek Merkezleri, Diyanet'e bağlı ve amacı "Aile bireylerinin saadetine ve aile kurumunun korunmasına dini manada katkı sağlamak" olarak ifade edilen Aile ve Dini Rehberlik Büroları her yerde var ve imamlara, çocuk evlerinden öğrenci yurtlarına, fabrikalardan gençlik merkezlerine, sığınaklara kadar birçok alanda "manevi destek sağlama" görevi veriliyor. İmamlar, "sosyal ve ekonomik krizlere karşı" da aile bireylerine yönelik "manevi eğitim çalışması" yapacak deniyor. Diyanet çevresinde olmayan kurumların küçüldüğü, kadınların başka türlü destek mekanizmalarının giderek azaldığı bu dönemde Diyanet, toplumsal cinsiyet eşitliğini temel almayan ve boşanma oranını azaltmayı amaç edinen bir yapı olarak, tam tersine büyüyor.

Judith Butler'ın yeni yazısında altını çizdiği bir başka konu ise toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler için "toplumsal cinsiyet" terimi, neoliberal rejimler altında ekonomik güvencesizliğin artması, toplumsal eşitsizliğin yoğunlaşması ve pandemik kapanma tarafından üretilen çeşitli sosyal ve ekonomik kaygıları bir araya getiriyor, yoğunlaştırıyor ve elektrikleştiriyor. Toplumsal cinsiyet, ulusal bünyenin maruz kaldığı -göçmenler, ithal edilen şeyler, küreselleşmenin etkileri yoluyla yerel ekonominin bozulması gibi- hayali "istilaları" temsil ediyor veya bunlarla bağlantılı hale geliyor. Böylece "cinsiyet", bazen "şeytanın" kendisi olarak tanımlanan bir hayalet, Tanrı'nın yarattıklarını tehdit eden saf bir yıkım gücü haline geliyor. Buna göre toplumsal cinsiyet karşıtı ideoloji savunucularının tahayyülünde "toplumsal cinsiyet" istenmeyen bir göçmen, gelen bir leke gibidir ama aynı zamanda baştan savılması gereken bir sömürgeci ya da totaliterdir¹⁴.

Butler'ın deyimiyle milliyetçi, transfobik, kadın düşmanı ve homofobik olmasına rağmen, hareketin temel amacı, hem LGBTQİ+ hem de feminist hareketler tarafından son yıllarda elde edilen kazanımları tersine çevirmek. Gerçekten de, "toplumsal cinsiyete" saldırarak, kadınların üreme özgürlüğüne ve bekar ebeveynlerin haklarına karşı çıkıyorlar; kadınların tecavüze ve aile içi şiddete karşı korunmasına karşı çıkıyorlar; ve cinsiyet ayrımcılığına, zorla psikiyatrik gözaltına, acımasız fiziksel tacize ve öldürmeye karşı

bir dizi yasal ve kurumsal güvencenin yanı sıra transların yasal ve sosyal haklarını da reddediyorlar. Tüm bu hareket, aile içi istismarın arttığı ve queer ve trans çocukların yaşamı destekleyen topluluklarda toplanma alanlarından mahrum bırakıldığı bir pandemi döneminde hızlanıyor.

2002'deki ilk AKP hükümetinden beri Türkiye'deki feminist hareketin etkili mücadelesi toplumsal ve ekonomik örgütlenmenin farklı alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi politikalarının anaakımlaşmasını sağladı. Kadınların sendikalarda, kitle örgütlerinde, iş yerlerinde, evde, okulda yılmak bilmeyen mücadeleleri özel alanda tahakküm altına alınmaya itiraz eden ve kamusal alanı dönüştürmek için ciddi bir mücadele veren toplumun her kesiminden yeni bir kadın neslinin ortaya çıkmasını mümkün kıldı. 8 Mart'larda, 25 Kasım'larda ve kadınlara yönelik şiddete, kadın katliamlarına karşı ses çıkarmak amacıyla, onca yıldırmaya ve otoriter rejimin baskılarına rağmen giderek artan sayıda kadının sokağa çıkması da bunun en önemli göstergesi. LGBTQİ+ aktivistleri de geleneksel ailenin dışında yaşama biçimlerine ve kendi kamusal varoluş haklarına yönelik saldırılara karşı Polonya'da olduğu gibi her yerde haykırıyorlar:

"Biz gökkuşağı efsaneleriyiz. Saldırgan değiliz. Balonlarımız kışkırtıcı değil, bayraklarımız kışkırtıcı değil. Çöreklerimiz kışkırtıcı değil!"¹⁵.

12 Osman Atalay, "Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi projesi", Yeni Akit, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/osman-atalay/egitimde-toplumsal-cinsiyet-esitliginin-gelistirilmesi-projesi-27071.html>

13 Feride Eralp, "Diyanet protokolleri ve ailenin mutlak bütünlüğü çerçevesinde hayatlarımız nasıl şekilleniyor?", 26.12.2018

<https://catlakzemin.com/diyanet-protokolleri-ve-ailenin-mutlak-butunlugu-cercevesinde-hayatlarimiz-nasil-sekilleniyor/>

14 Judith Butler, "Neden 'toplumsal cinsiyet' fikri tüm dünyada tepkilere neden oluyor?" çev. Bawer Murmur, Velvele, 24 Ekim 2021, <https://velvele.net/2021/10/24/judith-butlerneden-toplumsal-cinsiyet-fikri-tum-dunyada-tepkilere-neden-oluyor/>

15 Melisa Elçin Özçelikel, "Avrupa'da Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Polonya- Macaristan", Bianet, 9 Temmuz 2021. <https://m.bianet.org/bianet/biamag/247032-avrupa-da-cinsiyet-karsiti-hareketler-polonya-macaristan>

GÜNDEM

Toplu İş Sözleşmelerini Dönüştürmek Kadınlarla Mümkün

Arzunur Şimşek

Eğitim Sen Hukuk ve TİS Sekreteri

Kamu emekçileri olarak iş yerlerimizdeki çalışma kuralları, fiziki koşullar, ücret, sosyal yapı, katılım gibi birçok dolayım ile devletle ilişki kurarız. Tıpkı halk olarak bu kurum ve iş yerlerinden hizmet alırken devlet ile ilişkilenebilir oluşumuz gibi. 2021 Ağustos ayında, kamu emekçileri ile Çalışma Bakanlığı arasında yaşanan toplu sözleşme süreci ve bu süreç sonunda imzalanan sözleşme bu ilişkinin niteliğine ve devlet yapısına dair oldukça önemli fotoğraflar sundu bize.

Kamu emekçileri ile imzalanan toplu sözleşme, grev hakkını içermeyen 4688 sayılı Sendika Yasası'na dayanarak iki yılda bir yapılan ve emekçilerin ekonomik, demokratik, hukuksal ve özlük haklarına dair pazarlığı ifade eder. Bu yasa işçilerin toplu sözleşmelerinde yer alan grev hakkını bizlere tanımaz ve bir uyuşmazlık durumunda son sözü 7'sini Cumhurbaşkanı'nın belirlediği 11 üyeden oluşan Hakemler Kurulu'na bırakır. Bu kadük yasanın değişimi için mücadele etmek gibi bir sorumluluğumuz var; özellikle de siyasi ikti-

Emekçilerin taleplerinin TİS masasında görmezden gelinmesi ülkede her alandaki hukuku yok sayan, liyakati devre dışı bırakan, farklılıkları baskı ve şiddetle yıldıran politikalardan bağımsız değildir. Yoksullara, göçmenlere, Kürtlere, LGBTİ+'lara, Romanlara olduğu gibi biz kadınlara da; aslında küçük bir azınlık dışında herkese biat etmeyi dayatan her gün soluduğumuz boğucu iklimdir.

dar ile yetkili sendikanın kol kola haklarımızı ve yaşam alanlarımızı daraltan ve katlanarak artan faaliyetlerini düşündüğümüzde.

Görüşmelere katılan üç büyük konfederasyondan biri olarak KESK bütününde taleplerimizin görmezden, duymazdan gelinmesinin yanında genel haliyle yaşanan tablo; emekçilerin sorunları ve taleplerinden herhangi birinin gündem veya pazarlık konusu olmadan doğrudan başkanlığın sermayeden yana ve toplumsal cinsiyet körü tercihinin kabul edilmiş olmasıdır. Milyonlarca üyesi olan dolayısıyla taleplerini kabul ettirebilecek gücü olan yetkili konfederasyonun tamamen teslim oluşunun ve siyasi iktidar tarafında duruşunun fotoğrafıdır bir bakıma da. Her ne kadar oluşumu itibarıyla de iktidar güdümlü sendikaların konfederasyonu olsa da emekçilerin yoksulluk ve yoksunluğunun kat be kat arttığı, pandeminin dünyayı sarstığı bu dönemde hiçbir iddiada bulunmamak; birlikte hareket ettikleri siyasi iktidarın varlık krizinin göstergesidir. Oysa pandemi salgını sonrasında tüm dünyada tartışılan ve birçok ülkede de şimdiden uygulanmaya başlayan, insanlara temel ihtiyaçlarını karşılaya-

cak düzenli ve koşulsuz bir gelir olarak temel gelir güvencesi içinde bulunduğumuz şartların en acil ihtiyacıdır. Bu güvence bir insanlık hakkı olarak üretimdeki emekçileri, işsizleri ve de kadınları güçlendirici bir toplumsal ihtiyaçtır. Emekçilerin taleplerinin TİS masasında görmezden gelinmesi ülkede her alandaki hukuku yok sayan, liyakati devre dışı bırakan, farklılıkları baskı ve şiddetle yıldıran politikalardan bağımsız değildir. Yoksullara, göçmenlere, Kürtlere, LGBTİ+'lara, Romanlara olduğu gibi biz kadınlara da; aslında küçük bir azınlık dışında herkese biat etmeyi dayatan her gün soluduğumuz boğucu iklimdir. Şiddet uygulayanları cezasız bırakan ve kutuplaştırıcı siyaset, gittikçe vahşileşen yöntemlerle işlenen kadın cinayetlerine, daha fazla gözaltı ve tutuklamalara yol açmaktadır. Güvencesiz ve esnek çalışma biçimleri kadınların sosyal güvence ve emeklilik haklarına erişmelerini engellediği gibi mobbing ve ayrımcılığın çok daha yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

TİS görüşmelerinin Türkiye'nin bütünü ile paralellik gösteren diğer fotoğrafı ise toplantılarda bakanlık ve yetkili sendika temsiliyetinde kadın katılımının olmayışı ve kadınların taleplerinin bizzat kadın temsilciler tarafından görüşül(e)memesinin; erk ve tahakkümün fotoğrafıdır. Tıpkı hayatın her dokusuna işlemeye çalışan katı ve dayatıcı karanlık gibi... Tek tipçi bu anlayış, sözleşmenin demokratik ve eşitlikten yana olmayan içeriğinin aynasıdır. Milyonlarca emekçi adına karar veren yetkili sendika konfederasyonu Memur Sen'in kadın komisyonları başkanı İstanbul Sözleşmesi'nin feshinden sonra yaptığı açıklamada; sözleşmenin feshinin aileye verilen değerin göstergesi olduğunu, aynı frekansta olan toplumsal cinsiyet ideolojisine dayalı tüm mevzuatın tasfiye edilmesi gerektiğini, sözleşmenin ulusal yasası olan 6284 sayılı Yasa'nın ilga edilmesini söylemiştir. Anlaşılan o ki 2020'de en az 284 kadın erkekler tarafından öldürülürken cinsiyetçi ideolojileri pekiştirmekte bir beis görmemekte. İstanbul Sözleşmesi uluslararası standartlara uygun kadın ve çocuk konuk evleri, cinsel saldırı durumları için 24 saat açık kriz merkezleri gibi görevler ile kadına yönelik şiddeti önlemeyi devletin sorumluluğu ilan eder. İstanbul Sözleşmesi aynı zamanda şiddeti önleyici çalışmaları

da söyler ve tüm kamu iş yerlerinde toplumsal cinsiyet seminerleri ve eğitimleri verilmesini ister. Elbette ki siyasi iktidarın bu dönemde İstanbul Sözleşmesi'ni bir gecede feshettiğini açıklaması tesadüf değildir. Militarist politikaların eril yargının cezasızlık politikalarıyla pekiştirilmesi şiddet faillerini daha fazla cesaretlendirmiş, kadınlar üzerinde evde, işte, sokakta, okulda, kampüste taciz, tecavüz ve tüm şiddet biçimleri hız kazanmıştır. İstanbul Sözleşmesi'nin hukuksuzca feshedilmesi sonrasında ILO'nun 190 sayılı İş yerinde Şiddet ve Tacizin Önlenmesi Sözleşmesi, kadınlar için çok daha hayati önem kazanmıştır ve bir an önce onaylanarak gerekli düzenleme yapılmalıdır.

Taşeron, geçici, yarım zamanlı, sözleşmeli, ücretli gibi farklı başlıklarla güvencesiz çalıştırma biçimleri ile temel insan hakları engellenirken, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olarak mağduriyeti en çok kadınlar yaşamaktadır. Cinsel yönelimi farklı olanlara karşı zaten yaşamın dışına iten bir mekanizma sessizce varlığını sürdürmektedir.

Kadınlar; kadrolu iş güvencesi olmayan kadınlar, işsiz kadınlar, geçici işlerde çalışan kadınlar, KHK'ler ile işlerinden atılan kadınlar, arşiv ve güvenlik araştırmaları ile çalışma hakları engellenen kadınlar aynı zamanda ırkları, etnik kimlikleri, dinleri, renkleri, kültürleri nedeniyle de sömürülmekte ve ötekileştirilmektedir. Bunu yapan tahakkümcü siyaset, kadınsalın etkisizleştirilmesini hedeflemektedir. Her ne kadar son yıllarda emek ve demokrasi mücadelesi zayıfla-

tlmış olsa da biz kadınların sokaktaki mücadelesi yol gösteren bir yerde olmayı sürdürmektedir. Savaş karşıtı eylemler ile mülteci kadınlarla dayanışırken, kadınların katledilişine karşı haykırırken, "İstanbul Sözleşmesi bizimdir!" derken, 8 Martlarda ve onur yürüyüşlerinde büyük kalabalıklar oluştururken, doğanın sınırlarını zorlayan talan edilişine karşı havasına, suyunu, toprağına sahip çıkarken, belediyelerden üniversitelere kadar her alanda demokratik katılımcı yönetimler talep ederken, her yerde erk yerine kadınsal yaşamı yine kadınlar gerçek kılar. Kadınlar, adil ve demokratik yaşamı, ekonomik ve siyasi haklarla herkes için kamusal yaşamı talep ederek, farklılıklarımızla güçlü oluşumuzu ve özgürleşmenin mümkün olduğunu adeta dünyaya duyurur.

“

Kadınlar; kadrolu iş güvencesi olmayan kadınlar, işsiz kadınlar, geçici işlerde çalışan kadınlar, KHK'ler ile işlerinden atılan kadınlar, arşiv ve güvenlik araştırmaları ile çalışma hakları engellenen kadınlar aynı zamanda ırkları, etnik kimlikleri, dinleri, renkleri, kültürleri nedeniyle de sömürülmekte ve ötekileştirilmektedir.

”

İş Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılması Hakkındaki Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi (No.190) ve Tavsiye Kararı (No.206)¹

Prof. Dr. Kadriye Bakırcı

Hacettepe Üniversitesi, İş ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı

İş yaşamındaki genel olarak şiddet ve tacizin, özel olarak toplumsal cinsiyet rollerine dayalı şiddet ve tacizin boyutlarının ve iş yaşamındaki şiddet ve tacizin maruz kalanlar, iş dünyası ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerinin yapılan araştırmalar ve yayınlarla ayyuka çıkması, küresel düzeyde sendika ve konfederasyonlar dahil hükümet dışı kuruluşların bu konuyu gündemlerine almış olmaları, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ), Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği belgelerinde işyeri dahil kamusal alanda şiddet ve tacize ilişkin düzenlemelere yer verilmiş olması, ev içi şiddetin iş yaşamı üzerindeki etkilerinin ortadan kaldırılması konusunda bazı devletlerde düzenlemeler yapılmış olması, UÇÖ'nün de özel olarak iş yaşamında şiddet ve tacizin ve ev içi şiddetin iş yaşamına etkilerinin ortadan kaldırılması ile ilgili bağlayıcı bir belge hazırlamasının ve kabul etmesinin yolunu açmıştır.

UÇÖ, 2019 yılının haziran ayında, iş yaşamında şiddet ve tacizin ve ev içi şiddetin iş yaşamına etkilerinin ortadan kaldırılması ile ilgili önemli yenilikler içeren 190 sayılı İş Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve 206 sayılı Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir.

İş yaşamında şiddet ve tacizin ve ev içi şiddetin iş yaşamına etkilerinin ortadan kaldırılması konusundaki ilk uluslararası ve ilk bağlayıcı belge olan 190 sayılı Sözleşme, Fiji ve Uruguay tarafından

¹ Geniş bilgi için bkz. Kadriye Bakırcı, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 190 sayılı Sözleşmesi ve 206 sayılı Tavsiye Kararı Işığında İŞ YAŞAMINDA ŞİDDET, TACİZ, MİSİLLEME VE EV İÇİ ŞİDDET, TBB Dergisi 2020 (151), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-151-1940>.

Sözleşme'nin amaçları bakımından iş yaşamında "şiddet ve taciz" terimi, fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararı amaçlayan, bunlarla neticelenen veya neticelenmesi muhtemel olan, tek bir olay veya tekrarlanan bir dizi kabul edilemez davranış ve uygulamaları veya tehditleri ifade eder. Sözleşme uyarınca iş yaşamında "şiddet ve taciz", toplumsal cinsiyet rollerine dayalı şiddet ve tacizi de kapsamaktadır. Sözleşme, ister kentsel ister kırsal alanda olsun, hem kayıtlı hem kayıtdışı ekonomideki, hem özel sektördeki hem kamu sektöründeki tüm sektörleri kapsamaktadır.

onaylandıktan sonra 25 Haziran 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve Kasım 2021 itibariyle Arjantin, Ekvador, Namibia, Somali, Mauritius, Yunanistan ve İtalya tarafından onaylanmış bulunmaktadır.

Sözleşme'nin kapsamı son derece geniştir.

Sözleşme'nin amaçları bakımından iş yaşamında "şiddet ve taciz" terimi, fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararı amaçlayan, bunlarla neticelenen veya neticelenmesi muhtemel olan, tek bir olay veya tekrarlanan bir dizi kabul edilemez davranış ve uygulamaları veya tehditleri ifade eder. Sözleşme uyarınca iş yaşamında "şiddet ve taciz", toplumsal cinsiyet rollerine dayalı şiddet ve tacizi de kapsamaktadır. Sözleşme, ister kentsel ister kırsal alanda olsun, hem kayıtlı hem kayıtdışı ekonomideki, hem özel sektördeki hem kamu sektöründeki tüm sektörleri kapsamaktadır. Sözleşme, tüm bağımlı ve bağımsız çalışanları, mesleki eğitim alan kişileri, işten çıkarılanları, gönüllüleri, iş arayanları, iş başvurusunda bulunanları ve işverenler yanında bir işverenin yetkisini, görev veya sorumluluklarını yerine getirenleri de kapsamaktadır. Sözleşme'nin şiddet ve tacize karşı sağladığı koruma, "işyeri" ile ve yalnızca iş esnasında meydana gelen şiddet ve tacizle sınırlı değildir. Sözleşme, hem çalışma yeri olan veya çalışma yeri sayılan her yerde, işe gidiş gelişte, işveren tarafından sağlanan ikametgahta, işverenin otoritesi altındayken, işle bağlantılı faaliyetler ve iletişimde, işle bağlantılı seyahat ve

sosyal faaliyetlerde veya işten kaynaklanan şiddet ve tacize karşı koruma sağlamaktadır.

Sözleşme, ayrımcılığı, fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik zararı amaçlayan, bunlarla neticelenen veya neticelenmesi muhtemel olan her türlü şiddet ve taciz oluşturan davranış ve uygulamaları veya tehditleri ve misillemeyi yasaklamaktadır. Sözleşme, ev içi şiddetin de maruz kalanların istihdamını, verimliliğini, sağlık ve güvenliğini etkileyebileceğini vurgulamakta ve taraf devletlere, çalışan ve işveren örgütlerine ve işgücü piyasası kuruluşlarına ev içi şiddetin etkilerini tanıma ve makul şekilde uygulanabilir olduğu ölçüde iş yaşamında etkisini hafifletme yükümlülüğü getirmektedir.

Sözleşme ve Tavsiye Kararı incelendiğinde, devletlere ve iş yaşamında yer alan aktörlere getirdiği yükümlülükler dört başlık altında sınıflandırılabilir: şiddet ve tacizi önleme, maruz kalanları koruma, şiddet ve taciz uygulayanlara yaptırım uygulama, şiddet ve tacize maruz kalanlara giderim sağlama ve iş yaşamında şiddet ve tacize bütüncül bir karşılık verme.

Sözleşme, Sözleşme'nin hükümlerinin, ulusal hukuk veya düzenlemeler yoluyla ve ayrıca mevcut iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin genişletilmesi veya uyarlanması ve gerektiğinde özel önlemler oluşturulması yolu da dahil toplu sözleşmeler veya şiddet ve tacizi kapsayacak ulusal uygulamalarla uyumlu diğer önlemler aracılığıyla uygulanacağını öngörmektedir. Sözleşme ve Tavsiye Kararı, iş yaşamında şiddet ve tacize karşı alınacak bütün önleyici, koruyucu ve yaptırım içeren önlemlerin, çalışanlar, çalışan örgütleri ve işveren örgütlerinin katılımı ile alınmasını öngörmektedir.

Sözleşme, iş yaşamıyla ilgili taciz ve şiddetle mücadelede küresel olarak geçerli standartları, devletlerin ve iş yaşamıyla ilgili diğer aktörlerin alması gereken önlemleri, şiddet ve tacize uğrayanların haklarını düzenleyen ilk uluslararası araçtır. Sözleşme'nin öngördüğü yenilikler şunlardır: İş yaşamın-

da şiddet ve tacizin tanımının yapılmış olması; Şiddet ve taciz sayılan tüm davranışların yasaklanmış olması; Koruma kapsamının bağımlı çalışanlarla sınırlı olmayıp, bağımsız çalışanları, stajyer ve çıraklar dahil mesleki eğitim alan kişileri, işten çıkarılanları, gönüllüleri, iş arayanları, iş başvurusunda bulunanları kapsamayı; Şiddet ve tacizin açıkça çalışanların iş sağlığı ve güvenliği hakkıyla ilişkilendirilmesi, şiddet ve tacizin risk değerlendirmesine dahil edilmesi ve çalışanlara işi yapmaktan kaçınma hakkının tanınması; Ev içi şiddetin iş yaşamındaki şiddetle ilişkilendirilmesi; İş yaşamında şiddet ve taciz konusunda uzman mahkemeler kurma yükümlülüğü öngörülmüş olması; Cezai takibat dışındaki süreçlerde iş yaşamındaki tüm şiddet ve taciz biçimlerinde ispat yükünün uygun olduğu şekilde değiştirilmesinin talep edilmesi; Müşteki ve mağdurlar için hukuki çözüm yolları dışında, sosyal, tıbbi ve idari destek önlemleri gibi uygun ve etkin çözüm yollarının öngörülmüş olması. Vurgulamak gerekir ki, iş yaşamını düzenleyen bir uluslararası sözleşmede, ev içi şiddetin iş yaşamına etkilerinin ortaya konması ve ev içi şiddetin iş yaşamına etkisini hafifletme konusunda taraf devletlere yükümlülükler öngörülmüş olması ve iş yaşamında şiddet ve taciz konusunda uzman mahkemeler kurma yükümlülüğü öngörülmüş olması çığır açıcı yeniliklerdir. Tavsiye Kararı'ndaki, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacize maruz kalanları desteklemek için özel polis birimleri veya özel eğitilmiş memurların görevlendirilmesi tavsiyesi dahil destek hizmetleri ve uğranılan zararı giderim yolları ile ilgili tavsiyeleri de iş yaşamında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacize ilişkin önemli yeniliklerdir.

GÜNDEM

Küresel Muhafazakârlaşmanın Yeni Aracı; LGBTİ+LAR

Yasemin Öz

KAOS-GL

2013 yılında Gezi eylemleri sırasında gerçekleşen ve yaklaşık 100.000 kişinin katıldığı LGBTİ+ Onur Yürüyüşünün ardından 2014 yılından itibaren daha önce müdahale edilmeyen Onur Yürüyüşlerine kamu otoritelerinin engelleme ve yasaklama getirmeleri gündeme geldi. 2014 yılında Ramazan ayına denk geldiği için toplumdaki "hassas!" grupların tepki gösterebileceği ve eylemcilerin güvenliğinin sağlanamayabileceği gerekçesiyle saatler süren engellemelerin ardından (polis müdahalesi ile eylem alanından uzaklaştırılan eylemcilerden arta kalanlarla) gerçekleştirilebilen Onur Yürüyüşü, 2015 yılından itibaren aynı Ramazan ayına denk gelme gerekçesi ile tamamen yasaklama ve fiilen engellemelere maruz kaldı. Tüm yasaklama ve engellemelere rağmen eylem yapmaya çalışan göstericilere karşı bu defa gözaltına alınma ve yargılanma süreçleri işletildi.

2017 yılına gelindiğinde ise yine aynı gerekçelerle Ankara'daki tüm LGBTİ+ temalı etkinliklere OHAL gerekçe gösterilerek süresiz yasak getirildi. Diğer şehirlerde ise süreli veya etkinlik bazlı yasaklamalar uygulandı.

Tüm bu yasaklamalara karşı yargısal süreçlerde idari işlemler iptal edilmiş ve eylemcilere açılan davalar beraat kararları ile sonuçlanmış olsa da LGBTİ+ eylemlilikler idari ve yargısal bir gözdağı süreci ile pasifize edilmeye çalışıldı.

Buna karşın "Yasak Ne Ayol" diyerek yasak tanımayan LGBTİ+lar, yürüyüş yapmalarını orantısız güç kullanarak engelleyen kamu otoritelerine karşı pes etmek yerine "Şehrin her yerine dağılıyoruz" şeklinde çok yaratıcı cevaplar vererek, grup haline gelebildikleri her yerde gerçekleştirmelerine izin verilmeyen basın açıklamasını okuyup videolarını sosyal medya üzerinden dağıtarak kendilerini görünür kıldılar.

1994-2013 yılları arasında görmezden gelinen ve müdahale edilmeyen LGBTİ+ hareketin kurduğu ittifaklar, insan hakları mücadeleleri ve oluşturdıkları bilinç ile toplumsal güç haline gelmiş oldukları kamu otoritelerince görmezden geline-

meyecek hale geldiğinde ve hükümet karşıtı Gezi eylemlerinde aktif rol aldıkları fark edildiğinde, hedef haline gelmeleri de artık kaçınılmazdı. 2015 darbe girişimi sonrası ise tüm muhalefet ve sivil toplum üzerine yönelen baskı elbette sivil alanda mücadele eden LGBTİ+lara da sıçradı.

LGBTİ+lar, tüm kültürel ve sosyal politikasını muhafazakârlık ve heteroseksüel ailenin güçlendirilmesi üzerine kuran hükümet kanadının elbette bu anlamda da zaten doğal hedefiydi. Gerçekte muhafazakâr heteroseksüel aile ve geleneksek ataerkil toplumsal cinsiyet rollerine karşıt eşitlikçi talepleri bulunan kadın hareketi ve LGBTİ+ hareketinin bileşkesinden oluşan özgürleştirici kesim; hükümetin yaratma tahayyülünde bulunduğu toplum modeli için (bu hareketlerin koalisyon kurmak ve meşruiyet elde etmek açısından sahip olduğu avantajların da etkisiyle) bertaraf edilmesi gereken en güçlü tehdidi oluşturuyordu. Hedef hem kadın hakları hem de LGBTİ+ varoluşu iken, toplumda epey meşruiyet kazanmış kadın haklarına karşı toplumun belli kesimlerini harekete geçirecek elverişli araçların arayışına girildi bu defa. Nafaka, boşanma, erken evlilik gibi erkek ittifakını cezbedecek konularda kadın haklarını tartıştırma zeminleri yaratıldı. AİHM'in, Nahide Opuz kararının yarattığı sarsıntıya karşı küresel topluma mesaj vermek için sembolik olarak Türkiye'de imzalanan ve Türkiye'nin de ilk imzacısı ve isim sahibi olmakla övünerek uluslararası toplumda kredi toplamaya çalıştığı İstanbul Sözleşmesi'nden, aile birliğine zarar verdiği

ve toplum değerlerine uygun olmadığı gerekçeyle çıkılması gündeme getirildi.

Ekonomik kriz, pandemi, yolsuzluk, hukukun te-davülden kalkması ve rantçılık ile gündemden düşmeyen hükümet, göbeğinden bağlı olduğu radikal tarikatların da sıkıştırması ve engellemediği düşüşüne karşı muhafazakar kesimi harekete geçirmenin zorunluluğu ile, gerçekte toplumsal onay dahi alamadığı halde, kemik seçmenini elinde tutabilmek için İstanbul Sözleşmesi'nden yine usule ve hukuka uygun olmayarak çıkma kararı aldı. Topluma bir şey vaat edemeyecek noktaya geldiği için, muhafazakâr değerleri gündemleştirme seçeneğine sığındı. Kaldı ki, zaten bu muhafazakâr değerler en başından beri varılmak istenen ajanda olmasının yanı sıra, muhafazakâr ajanda ikinci seçimi atlatmanın ardından servis edilmeye başlanmış, üçüncü seçimi kazanmanın ardından ise "Artık yapabiliriz" pervasızlığının ortaya saçıldığı bir hale dönüşmüştü. İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması kararının temelinde bana göre yatan nedenlerden anlamlandırabildiğim birkaçı; sözleşmenin hükümetin toplum tahayyülüne uygun olmaması ve pandemide işsizliğin artmasıyla giderek kötüleşen ekonomide kadınların iş gücü piyasasından çekilerek geleneksel rol modellerine uygun bir şekilde evlerde kalmalarının ve hapsedikleri evlerde karşılaşacakları muhakkak olan şiddete itiraz etmemelerinin yollarının aranmasının temel motivasyonu oluşturduğu.

Ancak kadınların eşitlik mücadelesinin de köklü bir tarihi olan ülkede, kadın hakları konusunda geriye gidiş anlamında hükümet tarafından haklara darbe vurucu nitelikli nafakanın sınırlandırılması, erken yaşta evliliklere af çıkarılması gibi girişimleri bile büyük oranda bertaraf eden kadın hareketinin mevcudiyeti karşısında, hükümet İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması gerekçesi olarak (gerçek niyeti içerisinde kadın haklarını balta-lamak da ağır yer teşkil etse de) toplumun geniş kesimlerince hala marjinal olarak görülen ve bu konuda toplumsal mutabakat sağlamanın elverişli olduğunu düşündüğü LGBTİ+ları gösterdi.

Bu sürece gelene kadar toplum gündeminde olmayan LGBTİ+lar adım adım kamu otoritelerince hedef haline getirilerek algı yönetimi gerçekleştirildi. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın eşcinsel ilişkilerden sapkın ilişki olarak bahseden Cuma Hutbesi okutması¹ ve Diyanet İşleri Başkanı'nın LGBTİ+lara yönelik "sapkın" ifadesini kullanması² ile; Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurumsal olarak üretilen ve LGBTİ+ları hedef gösteren ayrımcı ve dışlayıcı söylem, devletin LGBTİ+ dışlayıcı kamu politikalarının uzantısı olarak 2019 yılında ilk defa görüldü. 2020 yılında Diyanet İşleri

Başkanı tekrar devreye girerek LGBTİ+ları pandeminin sebebi olarak göstermeye çalıştı ve LGBTİ+lara yönelik kamu otoritelerince geliştirilen ayrımcı söylemler sistematik bir devlet politikası haline getirildi³.

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 2021 yılında Boğaziçi Üniversitesi'ndeki sergi ve devamında başlayan eylemlerde LGBTİ+lar hakkında nefret söylemi üretmesi⁴ ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın LGBTİ+lara yönelik söylemleri ile LGBTİ+lar en üst düzey kamu otoritelerince hedef haline getirilmiş oldu⁵.

Nihayetinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılma gerekçesini "Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edildiği" şeklinde ifade etti.

LGBTİ+lar ülkede 30 yılı aşkın süredir yürüttükleri insan hakları ve onuruna uygun biçimde, ayrımcılığa maruz kalmadan var olma mücadelesinde, başta insan hakları hareketi ve muhalif kesim olmak üzere, geniş bir toplumsal ittifak

1 <https://www.dw.com/tr/diyanet-nikahs%C4%B1z-birliktelikleri-ve-lgbtileri-hedef-ald%C4%B1/a-49490549>

2 <https://tr.euronews.com/2019/07/02/video-diyanet-isleri-baskani-erbastan-lgbti-aciklamasi-yaradilisa-aykiri-sapkinlik>

3 <https://kaosgl.org/haber/erdogan-dan-diyanet-aciklamasi>

4 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/twitterdan-suleyman-soylunun-lgbtileri-hedef-alan-tweetine-engel-1810156>

5 <https://www.bolgegundem.com/cumhurbaskani-erdogan-lgbt-gencligine-ates-puskurdu-1423510h.htm>

kurarak ciddi bir yol kat ettiler. Kendi var oluş bilinçlerini edinmiş ve uğradıkları şiddete karşı çıkma yollarını öğrenmiş LGBTİ+lar, dijital iletişim ve bilgilenme çağında, artık geri döndürülemez şekilde yasaklamalar veya karşı saldırılarla durdurulamaz haldeler. Fizik kuralları gereği her etkiye karşı bir tepki olacağından, kutsal kitaplarda lanetlendikleri dönemlerden beri var oldukları bilinen LGBTİ+lar baskıyla bilinçlerini yitirip engellenemeyecekleri gibi, bugün geldiğimiz noktada karşıt politikaların da devreye girmesinin kaçınılmaz olduğu bir döneme girmiş bulunuyoruz.

Pandeminin de gösterdiği gibi, küreselleşmesinin engellenmesi mümkün olmayan yeni dünya düzeninde hiçbir toplum küresel hareketlerden, bu anlamda küresel insan hakları hareketleri ve teknolojik gelişmelerden uzakta bir hayat geliştiremeyecektir. Kürenin hangi yöne akacağını tek başına belirleyebilecek ülke veya hareket olamayacağından, bu toplumsal çarpışmaların nereye varacağını tayin etmek için; başka hiçbir nedenle bir araya gelmeyecek Vatikan (Katolik), Rusya, Müslüman ülkeler ve bir kısım Afrika ülkelerinin kurduğu yeni muhafazakar bloklara karşı, özgürleşme hareketini temsil eden başta Kuzey ve Batı Avrupa ile Kuzey ve Latin Amerika halklarının kuracağı ittifakın hangisinin gelecek dönemi belirleyeceğini hepimiz izleyip göreceğiz. Türkiye'deki hiçbir kesim için hiçbir gelişme de bundan azade kalamayacak. Nitekim, İstanbul

Sözleşmesi'nden çıkılması konusunu gündeme getiren Polonya, Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinin de LGBTİ+ları tıpkı Türkiye hükümeti gibi araçsallaştırması tesadüf değil, küreselleşen ve kutuplaşan siyasetin bir göstergesi. Daha önce de siyasetini emek/sermaye karşıtlığı üzerine dual bir şekilde çelişkilerin çarpışması üzerine kuran dünya siyaseti, bu defa da muhafazakarlık/özgürleşme karşıtlığı üzerine kurulu siyasette saflar tayin edecek.

“

LGBTİ+lar ülkede 30 yılı aşkın süredir yürüttükleri insan hakları ve onuruna uygun biçimde, ayrımcılığa maruz kalmadan var olma mücadelesinde, başta insan hakları hareketi ve muhalif kesim olmak üzere, geniş bir toplumsal ittifak kurarak ciddi bir yol kat ettiler. Kendi var oluş bilinçlerini edinmiş ve uğradıkları şiddete karşı çıkma yollarını öğrenmiş LGBTİ+lar, dijital iletişim ve bilgilenme çağında, artık geri döndürülemez şekilde yasaklamalar veya karşı saldırılarla durdurulamaz haldeler.

”

Mülteci Kadınlar

Gönül Kural Şimşek
KESK Mali Sekreteri

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 18 Haziran 2021'de yayınladığı 2020 yılı "Küresel Eğilimler" raporunda, dünyada en fazla mültecinin kabul edildiği ülkenin Türkiye olduğunu açıklandı. Raporda, Türkiye'nin aralıksız olarak son yedi yıldır en fazla mülteci nüfusa ev sahipliği yapan ülke olduğu belirtildi. Raporda yer alan son verilere göre, Türkiye'de çoğunluğu Suriyeli mülteciler olmak üzere toplamda 3 milyon 700 bin mültecinin yaşadığı kaydedildi. Türkiye'deki mülteci nüfusunun yaklaşık yüzde 92'sini Suriyelilerin oluşturduğu belirtildi.¹ Son dönemlerde Afganistan'da Taliban'ın iktidarı ele geçirmesiyle de Afganistan'dan göç dalgası arttı.

Mültecilerin büyük bir kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturuyor. Göç kadınların var olan sorunlarını daha da katmerli hale getiriyor. Şiddet, taciz, tecavüz; geldikleri ülkelerde yoksulluk ve dışlanma gibi saymakla bitmeyecek birçok sorunla yüz yüze kalıyorlar.

Biz de özellikle son dönemde gündeme gelen, mülteciler üzerinden yürütülen tartışmalara biraz da mülteci kadınların cephesinden bakalım ve biraz da onları dinleyelim dedik:

Neval 34 yaşında 7 çocuğu var. 13 yaşında evlenmiş. Erkek kardeşi biriyle kavga ederken

1 <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-multeci-kabulunde-son-yedi-yildir-dunya-zirvesinde/5934419.html>

© Anadolu

amcasının oğlu olan eşi araya girmiş ve dalağı patlamış. Sonra da ailesi hiçbir şey istemeden Neval'i amcasının oğluyla evlendirmiş. Eşi ondan 12 yaş büyükmüş. Telafer'in bir köyünden gelmişler, Türkmenler. Eşi orada mobilyacılık yapıyormuş. Kendi dükkânı varmış. "Orada birçok şey gördük. Uçaklar yukarıdan bomba atıyordu. Çocuklar altında kalıyordu. Evimiz, arabamız her şeyimiz vardı. Her şeyi bıraktık, sadece kendimizi kurtardık. Uçaklar yaşadığımız yeri bombalamaya başlayınca kaçmak zorunda kaldık. Suriye'ye geçtik. Suriye'de bir sene durduk. Suriye'de çok kötü yerlerde yaşamak zorunda kaldık. Çocuklar yerde toprakta yattılar. Olan paramızı Suriye'de sınırdan geçmek için kaçakçılara verdik, akrabalarımızdan da borç almak zorunda kaldık. Oradan Türkiye'ye geçtik. Kayseri'de kampta 15-20 gün kaldık. Oradan "sizi istediğiniz yere göndeririz" dediler, Ankara'ya geldik."

"Erkek kardeşim 25 yaşında Irak'ta gözüne kurşun geldi. İki gözü kör oldu. 3 çocuğu var. Başka bir kardeşim de bakkalı vardı mal almak için sıra beklerken kurşun karnına girdi ve öldü. Bunun gibi birçok insan savaşa karışmadığı halde zarar görüyor, ölüyor. Babam da bunu görünce çok üzüldü, gözleri kör oldu, öldü. Annem de hasta oldu. Annem yürüyemiyor, çok da doğum yaptı. Dizden aşağısı tutmuyor. Şu anda bizim evimizin olduğu yere yakınlarımız da giremiyor. Savaş devam ediyor. Orada Araplar var, Türkmenleri kabul etmiyorlar." diyor.

"4 yıldır Ankara'dayız. Eşim burada Kazan'da bir mobilya fabrikasında çalışıyor. 2200 TL alıyor. Si-

gortası yok. Eşimin sağlık sorunları var. Dalağı olmadığı için bazen hasta oluyor işe gidemiyor. Bazen insanlar "niye geldiniz memleketinizi bıraktınız" diyorlar ben hiç dinlemiyorum. Ne derlerse desinler. Ben oradan zorla çıktım, çocuklarım için çıktım. Kapımı örtüyorum, kimseyi dinlemiyorum. Altındağ'da yaşanan olayları televizyonda gördüm çok korktum. Çocuklar televizyonda bakıyordu. Bakmayın dedim. Çocuklarda Irak'ın korkusu da var. Orda bir sürü şey gördüler, ölmüş insanları gördüler. Bir oğlum var 4. sınıfta çok korkuyor. Bakkala gidemez. Irak'ta bir

çocuk bakkala giderken ölmüştü. Onu hatırlıyor. Diğerlerinde biraz geçti ama oğlumda kaldı. Tek istediğim bugün karnımız doysun, başımız rahat uyuyalım onu istiyorum. Orda çok zorluklar çektik, çocuklar çok korktu."

"Kocamın akrabaları burada. Benim akrabalarım Irak'ta. Akrabalarımın yaşadığı bölgede bombalama yok ama bir sürü olay oluyor. Şiiiler Sünniler savaşıyor. Herkes birbiri ile savaşıyor. Memleketime dönmek isterim ama şimdi dönmek mümkün değil. Kocam bazen diyor "dönsek" diye, yok diyorum. Seni alırlar, çocuklara zarar veririler diyorum, korkuyorum, şimdi istemiyorum. Kocamla Irak'a da dönsek aynı kira, çalışacak iş yok orada. Benim çocuklarım küçük hiç kimse çalıştırmaz."

"Devletten sadece 100 TL yardım alıyoruz. Çocuklarıma daha bir tane giysi alamadım. Herkes verir, yıkarım, düzeltirim, çocuklara giydiririm. Çocuklarımla okutmak istiyorum, çok zorlanıyorum okutmakta. Kendimi düşünmüyorum, okuyun bir şey olun diyorum. İki kızım liseye gidiyor. Onlar tam Türkiyeli gibi oldu. Burayı çok seviyorlar. Şimdi Irak'tan kızlarım için arıyorlar evlendirmek için. Ben vermeyeceğim diyorum. Benim gibi erken evlenmelerini istemiyorum."

Büşra 39 yaşında bir kızı var 7. Sınıfta. Irak Telafer'den gelmiş, Türkmen. Eşi Irak'ta öğleye kadar öğretmenlik, öğleden sonra da terziilik yapıyormuş. Eşinin dükkânı ve evleri varmış. Hepsisi bombalanmış.

"İrak'ta yaşıyorduk, savaş başladı ama ülkemizi bırakmadık. Ama bizi çok zorladılar. Erkekleri öldürüyor, kadınlara tecavüz ediyorlardı. Yüzleri kapalı IŞID yapıyordu bunları. Gözümüzün önünde kaç kadının başına geldi, gördük. Alevi'si, Sünni'si, Kürt'ü, Türkmen'i hepsi birbiriyle savaşıyor. En başta Amerika ülkeyi bu hale getirdi. Irak çok zengindi, onun için Irak'ı karıştırdılar."

"IŞID gelmeden önce herkes işinde gücündeydi. IŞID geldi, dükkanları yıktılar, evlere girdiler, kadınları götürdüler, tecavüz edip öldürdüler, çocuklarımız dağlarda kaldı. Çok kadınlarımız öldü. Kendini öldürenler oldu. Kendini kurtaran kurtarıyordu. Benim kardeşim bizi korurken öldürüldü, dayım öldürüldü. Bizim yaşadıklarımızı kimsenin yaşamasını istemem."

"Kendimizi korumak için komşularımız ve bazı akrabalarımızla dağlardan yürüyerek geldik. Çocuk da yanımızdaydı. Yolda doğum yapanlar oldu, ölenler oldu. Kızım 6 yaşındaydı o zaman. Irak'tan çıktık Suriye'ye geçtik. 15 gün orda kaldık. Oradan da Türkiye'ye geldik. Toplam 45 gün sürdü Türkiye'ye gelmek. Türkiye'ye gelince nereye gitmek istediğimizi sordular otobüsle oraya gönderdiler. Biz Ankara'yı istedik. Bize ev ve eşya bulup yerleştirdiler."

Bazen burada markette, pazarda karşılaşıyorum. 'Ne işiniz var burada' diyenler oluyor. Çok canım sıkılıyor. Bizim yaşadıklarımızı görmüyorlar. Biz de ülkemizi bırakmak istemezdik. Türkiye'den memnunuz ama yine de insanın kendi vatani başkadır. Ama mecbur kaldık. Türkmen kadınların yüzde sekseni savaşta eşini kaybetmiş. Ama yine de devletimiz bize sahip çıkmadı.

"Eşim şimdi bir terzide çalışıyor. Irak'ta savaş devam ediyor. Gece gelip bazı yerlerde erkekleri götürüyorlarmış, kadınlara tecavüz ediyorlarmış. Şimdi gizlice yapıyorlarmış. Birkaç gün önce amcam aradı. Komşumuzun oğlunu gece 3'te gelip öldürmüşler."

"Türkiye'de devlet eşini kaybetmiş olanlara ve 4 çocuktan fazla çocuğu olanlara Kızılay maaş veriyor. Kişi başına kocası olana 155tl, kocası olmayana kişi başına 250tl veriyor. Bize bir yardım yapılmıyor. Kocam eskiden asgari ücret alıyordu. Şimdi iş azaldı 1800 TL alıyor. Kirada oturuyor. Normalde kiram 400 TL idi. Ama kocamın maaşı düşünce olunca 220 TL alıyorlar."

"Ben çok sıkıntı yaşadım. Kızım bu sıkıntıları yaşamasın, öğretmen olmak istiyor. Biz hiçbir şey görmedik. Gözümüzü açtığımızdan beri savaş var. Benim ve eşimin ailesi de burada. Bazı akrabalarımız hala Irak'ta."

Kadınlar, Direniş ve Diğerleri

Suzan Kotay

Mardin Tarım Orkam Sen

**“Hey bu koca dünyanın insanları,
lütfen susmayın,
bizi öldürmeye geliyorlar.”**

Afgan yönetmen Sahraa Kerimi'nin haykırırları bunlar. ABD ordusu çekilirken Taliban'ın Kabil'e girişi, başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere Afganistan halkının durumuyla ilgili endişe yarattı. Afganistan'ın kadın aktivistleri ve sanatçıları, Taliban'ın gelişiyi birlikte kendilerini karanlık bir geleceğin beklediğini ifade ederek yardım çağrısında bulundu. Çünkü kadınlar, Taliban'ın kendi şeriat kanunları altında idam, sokak ortasında kırbaçlanma gibi sert ceza uygulamaları ile karanlık günlere geri döneleceğinden kaygılı. Örgütün izlediği politikalar, özellikle kadın politikaları büyük endişe yaratıyor. Dinci faşizme ve gericiliğe hizmet eden Taliban'ın kadınlara yönelik kısıtlamaları o kadar sertti ki ABD 2001'de Afganistan'a girdiğinde kadın haklarının durumu, işgalin en önemli meşruiyet kaynaklarından biri olmuştu.

Kadınların hayatını karartan uygulamalarla bilinen Taliban'ın taahhütleri sahadaki gerçeklerle uyuşmuyor. Kadın haklarının korunacağına dair teminatlarına aykırı olarak Afganistan'da müziği ve kadın sesini tamamen yasakladığı haberleri geliyor. Kadınların burka ile örtünmesi, yolların-

da bir erkek olmadan sokağa çıkmalarının engellenmesi, eğitim ve meslek edinme, çalışma haklarının ellerinden alınması ise kadınları tümüyle hapsedme girişimleridir. Militanların kız çocuklarıyla evlendiği ve 'yanlış' kıyafetler giyen kadınları öldürdüğü, kadınların eğitim görmesine karşı olduğu bilinmekte. Taliban egemenliği altında, kadınlar burkalarının boyu yüzünden veya tırnaklarını boyadıkları için şiddete maruz kaldılar ve insanlar cinsel yönelimleri nedeniyle korkunç bir şekilde idam edildiler. Kadınlar yollarında erkek bir akrabaları olmadan yolculuk etmelerine izin verilmedi ve aşırı bağımsız biri olarak algılanmaları durumunda cezalandırıldılar. Kadınları itaatsizlikten şiddetle vazgeçirmeye çalışan Taliban, kimi zaman bizzat şiddetin hedefi haline getirerek, kimi zaman ise uygulamaları ile yıldırarak, umutsuzlaştırarak, çıkış kapısı bırakmayarak kadınları yurttaşlık haklarından, bireysel varlıklarını gerçekleştirme olanaklarından mahrum bırakıyor. Durum böyleyken Afganistan'da yaşanan insani krizle birlikte, kız çocukları, kadınlar ve cinsel azınlıklar kitlesel şiddet karşısında savunmasız durumda kaldılar.

Kabil'i ele geçirdiklerinden beri, siyasi olarak tanınmak için sanki lütfedercesine, kadınlar için açıklamalar yaparak, ılımlı bir yüze sahip olduklarını iddia eden Taliban'ın dış güçlere kadın politikaları üzerinden değiştiğinin mesajını verme çabası ile özgürlükler vaadi kadınlara hiç de inandırıcı gelmiyor. Çünkü kadınların geçmişte yaşadıkları hala belleklerinde. O acı geçmiş bugüne ve yarına korkuyla bakmalarına neden oluyor. Ancak insanlık tarihi bize korkunun direnişin önünde aşılmaz bir engel olmadığını gösteriyor. Kadın düşmanlığına dayanan rejimlerin hedefi, şiddetle kadınları ve tüm toplumu susturmak olduğu halde, kadınların tam tersinden bambaşka direniş örnekleri yarattığını biliyoruz. Zaten bugün de Afganistan'da korkuya rağmen direnen kadınlar var. Taliban'ın uygulamaları karşısında mücadeleyi kolay kolay bırakacağı da benzemiyor. Dünyayı biraz daha iyi bir yere dönüştürmeye çalıştığı için ödeyecekleri bedel ne olursa olsun ödemeye hazırlar. Ülkenin çeşitli kentlerinde irili ufaklı eylemler yapan, gösteriler düzenleyen, seslerini dünyaya duyurmaya çabalayanlar var. Protestoların bazıları bireysel olarak, bazıları ise birtakım sivil toplum aktivistleri tarafından organize ediliyor. Baskının olduğu yerde direniş de var. Yaşamları için sokağa çıkan kadınların direnişini selamlıyoruz. Kurtuluşun ancak direnişte olduğunu iyi biliyoruz. Tarihimiz direnişler ve devrimler tarihidir. Şimdi biz de Afgan kadınlar için "Eşitlik için kadın marşı'na" eşlik ediyoruz.

**Tenimdeki yara izinden tekrar yeşereceğim;
Varlığım için ki ben kadını, kadını, kadını
Ses sese, Ele el verirse, beraber adım atarsak kurtuluruz
Başka bir dünya yaparız, eşit bir dünya, dayanışma ve kardeşlik içinde
Daha iyi ve daha mutlu bir dünya
Ne recm, ne darağaçları, ne tekrar tekrar gözyaşları, ne utanç
Başka bir dünya yaparız, eşit bir dünya, dayanışma ve kardeşlik içinde
Daha iyi ve daha mutlu bir dünya.**

O. Meriç Eyüboğlu
Feminist Avukat

2000'lerin ortasında feministler olarak kadın cinayeti davalarını takip etmeye ve bu davaları toplumsallaştırmaya karar verdiğimiz zamanlarda, karşımıza çıkan ilk engel haksız tahrik indirimleriydi. Feminist hareketin ve kadın hareketinin bunca yıllık mücadelesinin ardından artık "haksız tahrik" sadece TCK'nın 29. maddesinde düzenlenen hukuki bir kavram değil! Birçoğumuz için yargının cinsiyetçi yüzünün açıkça ortaya saçıldığı bir kavram.

“**“haksız tahrik” indirimi,
“iyi hal” indirimi,
suçu işleyen kadınsa
işletilmeyen, erkeğe
bol keseden dağıtılan
indirimler!
Kelimenin gerçek anlamıyla
“erkeklik indirimleri”**

“Haksız tahrik eşittir erkeklik indirimi” yazan pankartımız, hala çok şey anlatıyor.

Kanun metninde “haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet ve şiddetli elemin etkisiyle suç işleyen kimseye” haksız tahrik indirimi uygulanacağı yani verilecek cezada indirim uygulanacağı düzenleniyor.

Oysa İzmir Konak Meydanı’nda bir AVM’nin otoparkında, gündüz vakti, yanında çocukları ve evli olduğu erkek bulunan bir kadın, yanından geçen başka bir erkeğe saat sorduğu için koca tarafından hemen oracıkta, onca kişinin ve çocuklarının önünde bıçak darbeleriyle vahşice öldürülüyor. Adama “anlat bakalım ne oldu?” diye soruyorlar; “Cilveli saat sordu” diye savunuyor

kendini. Mahkeme “koca”yı haklı buluyor, tabi canım yanında koca varken cilveli saat sormak ne demek, kadın böyle yaparsa zavallı koca nasıl çıldırmazın!? Teknik olarak söylersem kadının saat sorması haksız bir eylemdir. Koca da hiddet ve şiddetli elem duyarak yani haksız tahrikin etkisi altında bu cinayeti işlemiştir, o halde cezasında indirim yapılması gerekir!

Bir diğer mahkeme kararında katil koca “sevişmek istemedi, erkekliğime hakaret etti, sen erkek misin dedi” diye savunuyor kendini. Bir başkasında yemek tuzluydu, bir diğerinde çantasından şiiir yazılmış bir kâğıt çıkmıştı beni aldatıyordu, bir diğerinde boşanıcam ve çocukları sana göstermicem dedi kendimi kaybetmişim...

Hepsi mahkeme kararlarından alıntı. Üstelik üst mahkemelerden geçip kesinleşmiş kararlar bunlar. İstisnasız hepsinde fail erkeklere verilen cezalarda haksız tahrik indirimi uygulanmış!

Kadınlar öldürülmüş, gerçekte ne olduğunu bilmemiz öğrenmemiz mümkün değil ama velev ki her şey katillerin anlattığı gibi olmuş olsun. Bu ileri sürülen gerekçeler de bu gerekçeleri haklı bulup haksız tahrik indirimi uygulayan mahkemeler de aynı yerden; kadınlara bu iki yüzlü, çifte standartlı toplumun ve siyasi iktidarın çizdiği sınırlardan bakıyor. Yemeği tuzlu yapmak, sevişmek istememek, kadınlık görevlerini yapmamak, beyaz tayt giymek, boşanmak

“

Mahkemelerin kadınlara ilişkin genel algısına hani bizim cinsiyetçi/erkek egemen/patriarkal dediğimiz algıya çarpıyor ve karşılık buluyor. Zaten bu nedenle erkek şiddetine maruz bırakıldığımız dosyalarda sorgulanan, yargılanan, hayatı, önceki sevgilileri, gittiği doktorlar, hatta kullandığı ilaçları didik didik edilen bizleriz.

”

istemek, cilveli saat sormak... Kadınların ne haddine? AKP'nin kavramlaştırmasıyla “makbul bir kadın” bunları yapmaz! Yaparsa da birtokattan, kadın cinayetine kadar uzanan kocaman bir yelpazede erkek şiddetinin her türlüsüne maruz kalabilir! Olurda öldürülürse o vakit bu “haksız eylemleri” nedeniyle katilin cezasında indirim yapılmasını hak etmiş demektir!

Aynı bakışı sadece kadın cinayetlerinde değil, diğer erkek şiddeti davalarında da görüyoruz. Bir tecavüz/ cinsel saldırı dosyasında, savcı ya da hâkim şikayetçi kadına “neden bağırmadın”, “arabasına neden bindin”, “evine neden davet ettin”, “telefonuna neden cevap verdin”, “neden, “neden”, “neden” diye soruyor.

Mahkemeler böyle bakıyor, böyle karar veriyor ya, failler ve avukatları da “savunma”larını bunun üzerine inşa ediyor.

Bu nedenle Elit İşcan'ın cinsel saldırı ve sarkıntılık nedeniyle şikayeti üzerine başlayan davada failin avukatı, bu sektörde (sinema sektöründe) kadınlar oo hangi rollerde oynuyorlar, af buyurun öpüşüyorlar, daha da ileri gidiyorlar (sevişme sahnelerini kastediyor), banyo sahnesi çekiyorlar diye savunma yapabiliyor. Ana fikir aynı; bu sektördeki kadınlar hafif meşreptir, rahattır, sanık erkeğin dokunmasından ne çıkar ki!?

Çilem Doğan'ın 15 yıl hapis cezasını Yargıtay onadı. Cezaevine girecek olan Çilem Doğan ' Aslında beni değil 8 yaşındaki bir kız çocuğunu mahkum ettiler' dedi.

Danışmanına yönelik cinsel saldırısı nedeniyle yargılanıp ceza alan ve kararı istinaf aşamasında da onanan pek ünlü klinik psikolog, şikayetçi kadının /danışanının/ hastasının seanslara gelirken nasıl giyindiğini anlatıyor ve giyilen mini eteği kendisini "savunmak" için ileri sürüyor!

Öğretmeni tarafından tecavüze uğrayan lise öğrencisinin davasında karşı tarafın avukatı, bir hafta sonra gidilen okul gezisinin fotoğraflarını sunuyor. Bakın arkadaşlarıyla nasıl da gülüyor, eğleniyor. Tecavüze uğrayan biri hiç gülüp eğlenebilir mi?

"Unutulmaz savunmalar" bölümünde anmadan geçmemeliyim; Fethiye toplu tecavüz davasında, oranın eşrafı olan failleri, dönemin baro başkanı ve yönetim kurulu üyeleri savunmuştu. Kadın toplu tecavüz sonrasında kanaması olduğunu ama verilen ilaçlar nedeniyle hiçbir şey hatırlamadığı için o an regli olabileceğini düşündüğünü anlatmıştı. İşte buradan hareketle karar duruşmasında dönemin Muğla Baro Başkanı, "bir kadın tecavüz acısı ile regli ağrısını nasıl ayıramaz" diye sormuştu; "biri acıdır, bir ağrıdır". Gören de her ay regli oluyor, tecavüzün fiziki acısı nedir biliyor sanır!

"Tutkulu aşk cinayeti" literatürünü atlamamak ve son zamanların en revaçta savunması olan

"hayat kadınıydı", "eskorttu", "para karşılığı erkeklerle ilişki kuruyordu"yu da bu yelpazeye eklemek gerek.

Bu süreçlerin içinde olan polisler, savcılar, doktorlar, avukatlar... Hele hele bu davalarda kadınların aleyhine ifade veren kadınlar, erkekler "hayır hayır demektir"i hiç duymamış mıdır sizce?

Hayır bence mesele bu değil. Mesele işe yarıyor olması! Çünkü alıcısı var! Mahkemelerin kadınlara ilişkin genel algısına hani bizim cinsiyetçi/erkek egemen/patriarkal dediğimiz algıya çarpıyor ve karşılık buluyor. Zaten bu nedenle erkek şiddetine maruz bırakıldığımız dosyalarda sorgulanan, yargılanan, hayatı, önceki sevgilileri, gittiği doktorlar, hatta kullandığı ilaçları didik didik edilen bizleriz.

Bu algı, kadınların yargılandığı davalarda da aslında tam olarak aynı şekilde karşımıza çıkıyor.

Evet kendi hayatına sahip çıkan, çıkmak zorunda kalan kadınlardan söz ediyorum. Ölmek için öldürmek zorunda kalan kadınlardan. Onları hepimiz tanıyoruz; bir kısmı Çilem Doğan gibi canına tak ettiği için, Yasemin Çakal gibi çaldığı tüm kapılar (sığınak, aile, devlet) yüzüne kapandığı için ve hiçbir seçeneği olmadığı için, Hülya Halaçkay gibi erkeğin boğazına sarıldığı nefes

alamaz hale geldiği o an, ölmek yaşamak için, Nevin Yıldırım gibi maruz bırakıldığı saldırıya başka türlü sonlandıramayacağına bildiği için, saldırgan erkeğe karşı kendilerini fiziki olarak da savundular. Bu sırada saldırgan öldüğü için tutuklandılar, cezalar aldılar. Bir kısmı hala hapiste.

Hülya Halaçkay örneğin, şiddetin akla gelecek gelmeyecek her türüne maruz kaldığı halde, vücudunun değişik yerlerinde morluklarla gören, bir çözüm bulması için konuşmaya, yardım istemeye gittiği adamın patronu; sık sık kadın çığlığı ve cam kırılma seslerini duyduğunu söyleyen alt komşu; "koca"nın ailesi; elbirliğiyle aynı şeyi anlattılar, her akşam alkol alıyorlardı! Adam zaten bulunan galonlardan görüldüğü gibi, evde rakı yapacak kadar seviyor, ciddi alkolik, bu kısmı sabit de, önemli olan bu değil tabi. Önemli olan bu vurguyla verilen mesaj; Hülya'ya bak sen kadın başıyla sürekli rakı içiyormuş. Hatta rakı içiyor ve "kadınlık görevlerini yapmıyor"muş! Yok abartmıyorum bu tırnak içindeki cümle, mahkeme tutanaklarında yer alıyor.

İşe yaradı mı? Korkarım evet. Gördüğüm, takip ettiğim, okuduğum, işittiğim bunca dava içinde ceza kanununda tanımlanan "meşru müdafaa" hükümlerine en uygun olan kesinlikle Hülya'nın hikayesiydi. Olay anındaki ayrıntıları ve erkeğe gelen bıçak darbesini yani hukuk tekniği açısından uygunluğu kastediyorum. Buna rağmen ne ceza kanunun 25. maddesindeki "meşru müdafaa" ne de 27. maddesindeki "meşru müdafaa sınırının maruz görülebilecek bir heyecan, korku ve telaştan aşılması" hükümleri uygulandı.

Nevin örneğin; tecavüze uğramış, tehditle, silah zoruyla "ilişki"ye mahkûm edilmişti. Yaşananlar bütün köy tarafından bilindiği halde, topluca görmezden gelinmiş, arka dönülmüştü. Bu nedenle Nevin, tecavüzcü Nurettin Gider'i öldürdükten sonra başını bir çuvala koymuş ve meydandaki köy kahvesinde gün boyu hakkında dedikodu yapan adamların önüne fırlatmıştı.

İlk duruşma 4 Ekim 2013'te, yani olaydan 402 gün sonra yapıldı. 13. duruşmada savcı mütalaasını açıkladı; "Nevin'in rıza ile ilişki

yaşadığı ve kendisinden hamile kaldığı Nurettin'i tasarlayarak öldürdüğü... Bu mütalaa, Nevin'in medyada ve sosyal medyadaki görünümünü temelden değiştirdi. Olay ilk olduğu sırada "tecavüzcüsünü öldürüp namusunu temizleyen kadın" olarak onay gören Nevin, bir anda evlilik dışı ilişki yaşadığı erkeği öldüren "canavar kadın" olarak haberleştirilmeye, paylaşılmaya başlandı!

Yargılama boyunca neredeyse tüm köy halkı "tanık" olarak dinlendi. Ne tanık ifadeleri arasındaki çelişki önemsendi, ne de ilk gün Nevin'in lehine olan ifadelerin, sonradan/ duruşmada neden değiştirildiği, köyün zengini olan erkeğin ailesinin tanıkları etkileyip-etkilemediği, tanıklar üzerinde baskı kurup kurmadığı araştırıldı.

Üstelik Nevin'in tecavüze uğramadığı "rıza"ya dayalı bir ilişki yaşadığını anlatan bu tanıkların hep "duydum", "konuşuluyordu, ama kim dedi şu an hatırlamıyorum" şeklinde süregelen dedikoduyu ve "yorumları" aktarması, yani tanıkların iddia edilen "rıza ilişkisi" ilişkin görgüye ve bilgiye dayalı bir anlatımının olmaması da önemsenmedi.

Yalvaç Ağır Ceza Mahkemesi, malumun ilanı kararıyla müebbet hapis cezasına karar verdi. Erkek faillere her daim yapılan indirimleri ise uygulamadı. Yani sistematik tecavüze rağmen "haksız tahrik indirimi", Nevin'in cezaevinde ve duruşmadaki hal ve tutumlarına rağmen "iyi hal indirimi" bile uygulanmadı.

Bu nedenle "haksız tahrik" indirimi, "iyi hal" indirimi, suçu işleyen kadınsa işletilmeyen, erkekse bol keseden dağıtılan indirimler! Kelimenin gerçek anlamıyla "erkeklik indirimleri"

Ve tabi ki erkek şiddeti davalarında uygulanan cezasızlık politikasının da ayrılmaz bir parçası.

Aslında biz kadınlar, LGBTİ+'lar çok şey istemiyoruz: Mahkemeler kadınların ve LGBTİ+'ların yaşayışıyla, ne giydiğiyle, ne kadar içtiğiyle, saat kaçta eve girdiğiyle, kiminle seviştiğiyle, eskort vs. olup olmadığıyla değil; fail erkek ve O'nun eylemiyle ilgilensin. Örneğin kadının erkeği evine çağırmasını ya da bağırmasını "rıza" olarak kabul etmesin, kadın cinayetlerinde failin "beni aldattı" iddiasına dayanarak haksız tahrik indirimi uygulamasın, Nevin Yıldırım'a uygulanmayan takdiri indirimleri kravat taktı, takım elbise giydi, "tutkulu bir aşkla seviyordu" diye fail erkeklere uygulamasın ve tabii bu çifte standartla yüzleşsin...

Hayal mi? Yakın gelecekte belki ama bu toprakların en coşkulu, kararlı, ısrarcı, direngen hareketlerinden biri olan feminist hareket ve kadın hareketinin mücadeleden vazgeçmeye niyeti yok. Kadın dayanışmasından aldığımız güçle, mutlaka değiştireceğiz!

Güneşe Yüzünü Dönen Kadınlar

İlden Kibar

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası
Genel Merkez Yürütme Kurulu Üyesi

Bir Şaman öğretisi şöyle der.
Doğada hiçbir şey kendisi için yaşamaz.
Nehirler kendi suyunu içemez.
Ağaçlar kendi meyvelerini yiyemez.
Güneş kendisi için ısıtmaz.
Ay kendisi için parlamaz.
Çiçekler kendileri için kokmaz.
Toprak kendisi için doğurmaz.
Rüzgar kendisi için esmez.
Bulutlar kendi yağmurlarından ıslanmaz
Doğanın anayasasında ilk madde şudur. Her şey birbiri için yaşar. Birbiri için yaşamak, doğanın kanunudur. Eski çağlardan süre gelen bir anlayıştı bu. Bütünlüğü anlatırdı.

Hayat da devinim halindedir, evren de. Döngülerden ibarettir yaşamın kendisi, başlangıçlar ve bitişler, yine başlangıçlar... Her şey bu aralıklar arasında gizlidir. Zaman akarken saat de tik tak, tik tak ilerler. Zaman ve uzamdaki hayatımızın geçip giden dünyasında evren kendini tekrar tekrar küllerinden doğurur. Doğada ölüm yoktur derler. Ölüm de yaşamın devamıdır ancak zamanede ölüm bile bizden çalındı. Doğa kendini yeniler, yeniden yeniden doğar demek ise artık mümkün değil. Doğa kendi küllerinden yeniden doğamaz hale geldi. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. İnsanlık kendini evrenin merkezine koyduğu günden itibaren denge bozulup, felaketlerin sıklığı ve çeşidi de her geçen gün arttı. Oysa insan doğanın sadece bir parçasıydı.

Eski zamanlarda derler ki;
yerden çıkan su, akan bir
dere, yeşeren bitki hepsi ka-
dına hürmet ifadesidir. Kadın
doğanın ayrılmaz bir parçası,
dengidir.

Döngüye baktığımızda karşılaşacağımız tablo artık toprak kadar huzur, su kadar yaşam ve gökyüzü kadar engin değildir. Çürümeye yüz tutmuş bitkiden yeni hayat meydana gelir, ölümden yaşamı inşa eder doğa. İnsanlık; yaşamı topraktan, kendini doğadan ayrı tutup doğaya meta, metaya yaşam demeye başlayınca, doğa kendini üretemez oldu. Doğayı hiçe sayan ve kaynaklarını bile isteye tahrip eden sistem kendi çarkını devam ettirmek için aynı suya, havaya, toprağa ihtiyaç duyacaktı. Doğa sınırsız olmadığı gibi yerine koyacağımız, yenileyeceğimiz ve teknolojik gelişmelerle oluşturmayaacağımız gerçeği çarpıcı şekilde yüzümüze vuruyordu.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’ de de neoliberal politikalar gereği doğaya dönük olarak yürütülen saldırı ve talan programı hızla devam ediyor. Enerji politikaları, vahşi kaynak tüketimi, ihtiyaç fazlası üretim ve tüketim yaşamı yıkıma sürüklerken, artıklarımızın oluşturduğu kirlilik yaşamın devamlılığı için en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaya başladı. Kapitalist sistemin politikaları, insanlığı ve tüm canlılığı bir toplu yok oluşa sürükleyen iklim kriziyle baş başa bıraktı. Dünyadaki tatlı su hızla tüketiliyor, yıllık yağış miktarı azalıyor, çölleşme hızla artarken nehirlerin suları enerji üretimi altında kurutuluyor. Yeryüzünün sınırlı kaynakları artan bir hızla kirleniyor, biyoçeşitlilik azalıyor ve tamamen tükenme noktasına ilerliyor. Suyun kirlenmesi, yer değiştirmesi, kentleşme, nüfus artışı aynı zamanda iklim değişikliğinin de önemli nedenlerindendir. Geleceği tehdit eden iklim krizi son dönemde tartışılan en önemli sorun olarak karşımıza çıkıyor ve hatta Türkiye’ de olmak üzere birçok ülke “Paris İklim Anlaşması’nı” onayladı. Ne yazık ki bu durum birkaç

hükümetin “davranış değişikliği” ile ortadan kaldırılacak basit bir kriz değildir. Ekolojik sorunlarla birlikte çoğu ülke ve finans kuruluşları ve uluslararası kurumlar yüksek teknolojilerle yeşil üretim kavramını öne sürüyorlar. Bu, pahalı teknolojilerin hepsi aksine ekolojik krizi derinleştirdiği gibi bilimin; halkların yararına değil, sistem yararına kullandığını açığa çıkarmakta ve bu büyük teknolojiler ekosisteme daha da büyük zarar vermektedir. İklim kriziyle ve ekolojik yıkımla mücadelenin yolu artık topyekun direnişten geçiyor. Fosil yakıtların teşhirinin önemi kadar savaş karşıtlığından, minimum tüketim bilincinden ve özde mevcut erkek egemen sistemin reddiyesinden geçmektedir. Zira doğal felaketlerin sonuçları en çok da kadınları vurmaktadır, yapılan araştırmalarda iklim değişikliği vb. sebebi ile meydana gelen felaketlerde hayatını kaybeden kadınların oranının daha yüksek olduğu gerçeği

karşımızda duruyor. Neoliberal politikalara eleştirel bakış, kapitalist üretim ve tüketim çılgınlığından uzaklaşmak, doğa ve canlı dostu yaşamı benimsemek yeterli olmayacak olmaz da. Erkek egemen sistemin de karşısında olmak doğa için olmazsa olmazlığını koruyor.

İçinde bulunduğumuz durumda hepimiz nezdinde tekrar tekrar düşünmesi ve teori ve pratiğin artık hayata geçmesinin önemini vurgulayabiliriz. Kapitalist modernitenin erillikten beslenen akli, toprağı ilk önce devlete sonra erkeğin mülküne vermesiyle kuvvetleniyor. Daha fazla tüketme daha fazla üretim esasında doğa ve kadın üzerindeki tahakkümü de gün geçtikçe şiddetlendiriyor, daha fazla ürün uğruna ve her gün yenilenen teknolojiyle doğa geri dönülemez şekilde tahrip edilmiştir. Eski zamanlarda derler ki; yerden çıkan su, akan bir dere, yeşeren bitki

hepsi kadına hürmet ifadesidir. Kadın doğanın ayrılmaz bir parçası, dengidir. Esasen evrenin feminen ruhudur bu. Bu sebeptendir ki kadınlar altüst olan doğanın dengesini tekrar sağlamak için ekolojik talanların karşısında ve mücadelenin ön saflarındadır.

Dünyanın her yerinde ekolojik mücadelelerde kadınların ön safhada olması tesadüf değil, aksine doğanın bir parçası olan kadın ruhu, sevgisi ve sezgisiyle kendinden koparılmak istenen parçasına sahip çıkıyordur, etinden et kopuyordur. Ve yine eskiler derler ki ağacın iki boyutu vardır; biri aydınlanma, diğeri de yaşamın kendisidir (bengi hayat). Bu sebeple Hindistan'da kadınlar ağaçların kesilmesini engellemek için ağaçlara sarılır ve canları pahasına ağaçları kurtarırlar. Ve her kız çocuk doğduğunda da bir ağaç dikerlermiş. Amerika'dan Hindistan'a, Hindistan'dan Afrika'ya

Afrika'dan Türkiye'ye kadınlar doğa talanına karşı canlarını siper etmişlerdir. Hindistan'da ağaçların kesilmesini engellemek için canlarını ortaya koyan kadınlardan tutun da Afrika'da orman katliamını durdurmak için 30 milyon ağaç diken kadın doğanın tükenmek üzere olduğunun çığlığıydılar. Son zamanlarda coğrafyamızda yaşanan sel, yangın felaketi sadece bir sonuçtur. Doğanın talanının bir sonucudur. Ve bu talanın ilk elden etkileneni kadınlar, çocuklar ve yoksullar olmuştur.

Ağacın Hindistanlı kadınlardaki bağı ile Bergama'daki, Cerattepe'deki, Bursa'daki, İkizdere'deki, Diyarbakır'daki kadınların kurduğu bağ benzerdir. Bergamalı kadınların aldığı nefestir ağaç. Bu sebeple, değil sadece kolluk

“Kimdir devlet?”

Devlet bizim sayemizde devlettir. Ben halkım!

- HAVVA ANA -

güçlerinin karşısına aynı zamanda tüm dünyanın karşısına çıkacak gücü bulur kadınlar. Yıllar yıllar önce 1984’ te kadınlar doğa için isyan etmişti. Gökovalı kadınlar termik santrale karşı hafriyat makinelerinin önüne geçerek çalışmalarını engellemişlerdi. Daha sonraki yıllarda Bergama’da başlayan direnişin de başını kadınlar çekmişti ve Bergamalı kadınlar “biz bu topraklarda 70 yaşına geldik, bırakın torunlarımız da bu kadar yaşasın” demişti. Onlarca yıldır süren siyanürlü altın madenciliğine karşı sayısız eylem ve büyük bir mücadele örgütlendi. Anayolu altı saat trafiğe kapatan kadınlar “mezarımızı kazmayın” diye isyan etmişler, ilerleyen yıllarda Manisa Soma’da termik santral için binlerce zeytin ağacını kesildiğini gören kadınlar feryat etmişlerdi. Bir çığlık da Diyarbakır’dan gelmiş, duble yol, konut yapmak isteyenlere karşı Lice Türelî’de orman yangınlarına karşı duran kadınlar “bu topraklar bizim, bi-

zim kalacak” demişlerdi. Bu ülkede üniversiteli kadınlar ODTÜ’de kavaklık direnişine öncülük etmişti. Hayvanları da korumak onların da çığlığı olmak kadına düşmüştü. Kastamonu’da sarı yazma isyanı başlamış, kadınlar “HES’lere geçit yok” demişlerdi. Doğu Karadeniz’de benzer ses yükselmiş “Dereler özgür akacak!” diyerek HES’lerin yarattığı ekolojik tahribata karşı kadınların mücadelesi yıllarca sürmüştü. 12 bin yıllık tarihi Hasankeyf için çığlık atmıştı kadınlar. “Hasankeyf kültürümüz, Dicle doğamız” demişler ve bunlara rağmen gözümüzün önünde bir tarih, kültür, aldığımız nefes beton olmuştu. Bu, kadınların yüreğinde sızı olarak kalmış, beddualar yükselmişti, dudaklar kıpırdamadan. Çorlu Deresi için yine kadınlar beddualarını yükseltmişti. Kaz Dağları’nda 195 bin ağacın kesilmesinin ardından su ve vicdan nöbeti başlatmıştı kadınlar. Küresel iklim grevi için bu kez çığlık İstanbul’ dan

yükselmişti. "Bir Çernobil de Sinop olmasın" diyerek nükleer santrale karşı çıkmıştı kadınlar. Bir çığlık da Denizli'den yükselmiş, "Dinamit değil horoz sesiyle uyanmak istiyoruz" diyen kadınlar, beton santraline karşı durmuştu. Acele kamulaştırma kararına karşı Sur'da direniş alevlenmiş, sokağa makinelerin girmesini yine kadınlar engellemişti. Bir seferinde de Mersin'de balıkların sesi olan kadınlar "son ırmak kurduğunda, son ağaç kesildiğinde, son balık tutulduğunda, insan paranın yenmeyecek olduğunu anlayacak" demişti. Yeşilyol' da direnen kadınlar "yol yeşilken dönün bu karardan" diyor ve ekliyorlardı: "yaayla da yağmur olur, duman olur, sevdaluk olur asfalt olmaz" diye. Elleri belinde direnen kadınlar sahip çıkmıştı Cerattepe'ye. Dünyada sayılı yüz ormanından biri olan Cerattepe'de maden açılmak isteniyordu. Protestolarda hazırladıkları pankartlarla "bu ülkede ağaç olmak da kadın olmak da zor!", "bedenimiz de doğamız da bizimdir, dokunamazsınız!", "biz lokmamızı paylaşıyoruz, toprağımızı asla" yazmıştı güneşe yüzünü dönen kadınlar. Bugünlerde çokça da konuşulan İkizdere'de kadınlar feryat etmişti: "Burada taş ocağı yapmasınlar, memleketimizi ziyan etmesinler, biraz Allahtan korksınlar, biraz doğayı düşünsünler. Bizim İstanbul'da bir şeyimiz yok, geliyoruz buraya dolanıyoruz, siz geliyorsunuz buralara, sularımızı iptal ediyorsunuz, memleketimi ziyan ediyorsunuz, siz Allahtan korkmuyor musunuz? diye beddua etmişti neneler. Türkiye'de kadın olmak doğa talancılarına elleri belinde beddua etmektir. Doğaya haksızlık edildiğinin feryadı en çok da kadınların sesinden yankılanıyordu, kadınlara yapılan haksızlığa da feryat ediyordu beraberinde.

İnsanın akli almıyor, şu güzelim dünyada bütün türler tahakküm kurmadan yaşayabilecekken zifiri karanlığın içerisinden geçiyoruz. Bir insan nasıl olur da bir başkasının acısını hissetmez? Kurtarmak için çaba sarf etmez? Öyle ya bir ayağımız bu dünyada bir ayağımızda öte dünyada değil midir? Eski bir Çin bedduası "ilginç zamanlarda dünyaya gelesin" der. İşte o zaman bu zaman olsa gerek. Öyle bir zaman ki insanlığın yolunu kaybettiği, hapsoldüğümüz, karanlıkta yitdiğimiz, tecrit olduğumuz anlardayız. Tüm bunlara rağmen güneşe yüzünü dönen kadınlar

sezgileri ile güneşi bulacaktır. Bu yüzdendir ki kadının eylemi, cesaretinde kutsanmışlık vardır, kadının büyü gücüdür. Ellerinde yaşamı tutanlar varlığını güneşe döndürmüştür, Zigguratlardan bugüne.

Doğaya duyulan saygı insanlığa duyulan saygıdır da beraberinde, her yeri betona çevirip ibadet için nasıl kutsal mekâna gidiliyorsa bu tahakkümün mimarları dahi nefes almak için ormana gitmek, ibadet etmek isteriz. Bu sebeptir ki bir yandan toplumsal görevlerimiz diğer yandan da iyi ve kötünün dünyasında mücadele yolumuzu bulmalıyız. Daha geç olmadan ilk elden demokratik, adaletli ekolojik politikaların oluşturulması ve içinde kadın renginin olması bütüncül olacaktır. Ekolojinin korunmasının tek yolunun halkların mücadelesi ve direnişler olduğu bilinmektedir. Bu sebeple tüm demokrasi mücadelesi veren kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların doğa mücadelelerini öncelikli çalışmalarına almaları elzemdir. Ve bu mücadeleleri yerelde, bölgede kalmamalı, uluslararası mücadele ağırları örülmelidir. Doğa ile yaşam kadınların yol göstericiliğinde olmalıdır. Ahlaki, politik toplum doğa ile toprak ile kültürel kimliklerimiz ile uyumlu yaşamaktır. Doğadan çok şey öğrendik, hala da öğrenmeye devam ediyoruz.

Bu mücadele kadının özgürleşmesinin de bir yoludur aynı zamanda. Her daim verili kurala itaat etmez kadın, bu sebeple de kadının direnişi tehlikelidir. Kendi gücüne kavuşan kadın, direnişin ve kadın dayanışmasının farkına varan kadın dünyayı değiştirecek güce sahiptir, bu nedenledir erkek sistemin korkusu. Ve bu nedenlerdir ki düne, bugüne ve yarına ait olan kadınların cesareti dünyayı tekrar yaşanılır kılacaktır.

**Ve elleri belinde
beddua eden kadınlar
yüzünü
güneşe dönmüştür
artık...**

Pandemi ve Kadın

Elif İşcan

– İstanbul Ses Anadolu Şb. Üyesi

Deprem, sel, ekonomik kriz, salgın gibi afet dönemleri birçok insanı olumsuz yönde etkileyen kaynakların yetersiz kaldığı, kaynaklara ulaşımın zorlaştığı dönemlerdir. Bu dönemlerde kaynaklara ulaşma noktasındaki eşitsizlikler de artmakta olup yoksulların, mültecilerin, yaşlıların, kadınlar ve çocukların var olan kaynaklara ulaşımı daha da zorlaşmaktadır.

Toplum da yaşanan eşitsizliklerin arttığı bu afet dönemlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği de gittikçe artmakta ve derinleşmektedir. Kadınlar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliği ev ve di-

ğer yaşam alanlarının yanı sıra; iş yerlerinde de gittikçe belirginleşmektedir. 2020 yılı mart ayı itibarıyla ülkemizde pandemi ilan edilmesiyle yaşananlar da bu durumunun örneklerindendir.

Pandemi ilanı ile alınan önlemler (evde kalma sürelerinin artması, okulların kapatılması sonrasında online eğitime dönmesi) kadın ve çocukları birçok alanda eşitsizlik ve şiddet ile karşı karşıya bırakmıştır. Şiddet uygulayıcısı ve şiddet mağdurunun uzun süre aynı ortamda kalmak zorunda olması ve şiddet yaşandığında ulaşılacak kurumlar konusunda eksiklik olması ve uygulanan

na gelmiştir. Üstüne bir de online eğitim konusunda çocuklar ile daha çok kadınların ilgilenmek zorunda kalması, engelli, yaşlı yakınların evde bulunması da kadınlar açısından iş yükü olmuştur. Böylece kadınlar kendi özel alanlarını tamamen kaybetmiştir. Diğer

yandan bu işlerde ücret karşılığı çalışan diğer kadınlarda işlerinden olmuştur. En vahim olan da bu durumun sanki kadınlar için normal bir süreç olarak görülmesi ve kabul edilmesidir.

Devlet kurumlarının politikaları da daha çok kadınları eve mahkûm kılmıştır. Çocukların okula gidememesinden dolayı verilen izinler daha çok kadınlara yönelik olmuş ve çocuk bakım sorunu kadınlara indirgenmiştir. Aslında çocuk bakımının bir ebeveynlik sorunu olduğu görmezden gelinmiştir. Yukarıda belirtilen her şeyin toplum ve devlet açısından benzer olduğunun somut bir göstergesidir. Yani devlet politikaları da bu durumu belirginleştirmektedir.

Bir yandan pandemi ile birlikte artan şiddet olayları, diğer yandan toplumsal cinsiyetçi rollerin daha belirginleşip normalleşmeye başlaması; kadınların aslında kendileri için alan yaratmak bir yana var olan alanlardan da edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ve tüm bu yaşananların biz kadınlar açısından bedensel olarak tükenmekle beraber duygusal olarak da tükenmişlik yaratması normaldir.

Tüm yönleriyle kadınlar açısından zor bir dönem olan pandemi döneminde dayanışmanın önemi görülmektedir. Biz kadınların böyle kriz dönemleri dayanışmayı güçlendirmek için planlarımızın olması gerekmektedir. Ve bu planlar için de devlet otoritelerine baskı uygulayacak politikalar geliştirmeliyiz.

**Yaşasın kadın dayanışması,
Jin jiyan azadi...**

kamu politikaları ve İstanbul sözleşmesinin uygulanmaması şiddet olaylarının artmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde kadınların yaşadığı zorluklar sadece fiziksel şiddete maruz kalma açısından değil, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirginleşmesinden dolayı ekonomik, duygusal ve psikolojik şiddete maruz kalmalarına veya hak kayıpları yaşamalarına da sebep olmuştur.

Özellikle Türkiye gibi ekonomik olarak güçlük yaşayan ülkeler de pandemi dönemi kadınlar açısından ekonomik şiddetin yaşanmasını daha belirgin hale getirmiştir. Genel de kayıt dışı, güvencesiz ve ev işçisi olarak çalışan kadınlar bu dönemde işsiz kalmıştır. Yine özel sektör de esnek çalışma ve ücretsiz izin durumunun yaşanması sebebiyle ilk işinden edilen yani ilk gözden çıkarılan elemanlar kadınlar olmuştur.

Normal zamanlarda da yaşanan ev içi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden dolayı kendine alan yaratmak için bir sistem oluşturmak zorunda kalan kadınlar, pandemi döneminde bu sistemlerin tamamen değişmesi ya da yok olması ile kendilerine kalan özel alanı kaybetmişlerdir. Örneğin ev temizliği için dışarıdan birinin gelmesi ya da yoğun çalışma koşullarında yemek yapmak yerine dışardan yemek yeme durumu, çocuk var ise çocuklara bakacak birinin olması veya çocuklarının okula gitmesi durumu söz konusu olması kadınların için alan yaratmaktaydı. Her ne kadar bu alanı başka kadınlardan destek alarak yapmaya çalışsalar da pandemi döneminde bu durum tamamen değişti. Bu dönemde kadınlar hem organize eden hem yapmak zorunda kalan konumu-

Şehir Hastanelerinde Sağlık Çalışanı Olmak

Doç Dr Deniz Erdoğan

TTB Merkez Konsey Üyesi

Sağlık Bakanlığı, 2002 yılından itibaren Sağlıkta Dönüşüm Programını başlatmış, kamusal sağlık hizmetleri geriletilerek, sağlık hizmeti bir meta-ya dönüştürülmüş, özel hastanelere verilen pay artırılmış, halkın cepten harcamaları ve SGK'nın da özel sektöre ödemeleri artmıştır. Sağlıkta Dönüşüm Programının geldiği son aşama ise Kamu Özel Ortaklığı ile şirketlere kaynak aktarılmasıdır. Halkın hastanelerinin kapatılarak, arsasının, kredi garantisinin devletten verileceği, üzerine 25 yıl dolar kuru üzerinden fahiş kiralara ödeyeceğimiz, süre sonunda eski teknoloji olarak bakan-

lığa devredilecek projelere Şehir Hastanesi (ŞH) deniyor. Bu proje ihalelerine 2006 yılında başlanmış, TTB'nin başvurusuyla bu ihalelere 2012 yılında yargıdan yürütmeyi durdurma kararı ile iptal edilmiş, sonraki yıllarda yasal zemini hazırlanarak devam ettirilmiştir. Şu ana kadar en son Tekirdağ ŞH'nin açılışıyla 13'ü devreye girmiştir. Yakın zamanda İzmir ve Ankara Etlik ŞH ile 5'inin daha açılması planlanmaktadır. Sağlık Bakanlığı 2022 bütçe yasa tasarısında aslan payını toplam 18 Şehir Hastanesi için kira bedeli, hizmet alımı karşılığı 21 milyar 565 milyon TL olarak

Bir hastanenin ekonomik, kullanışlı, yatırımın karşılığını verebilmesi için yatak sayısının 600 ila 1200 olması gerekir. Ancak şehir hastaneleri 3700 yatağa kadar devasa binalar olup, şehir merkezine uzak yerlerde yapılmıştır. Hasta odaları gereksiz büyüklüktedir; bunun amacının ihale bedelini artırmak olduğu açıktır.

ayırmıştır. Sağlık bütçesinin geri kalan 45 milyar 216 milyon TL'lik kısmını, salgın koşulları da söz konusuysa birinci basamak koruyucu sağlık hizmetlerinin de içinde olduğu diğer sağlık hizmetlerine vermeyi planlamaktadır. Açıkça görüldüğü üzere birkaç holding sahibine dolar üzerinden kamu kaynakları aktarılacaktır. Bu bütçede, sağlığı topluma göre 4 kat risk altında olmasına rağmen salgınla mücadelede var gücüyle sağlık

hizmeti üreten, yoksulluk sınırının 10 bin TL ye çıkmasıyla iyiden iyiye geçim sıkıntısı çeken sağlık çalışanlarının maaşında iyileştirme yoktur.

Bir hastanenin ekonomik, kullanışlı, yatırımın karşılığını verebilmesi için yatak sayısının 600 ila 1200 olması gerekir. Ancak şehir hastaneleri 3700 yatağa kadar devasa binalar olup, şehir merkezine uzak yerlerde yapılmıştır. Hasta odaları gereksiz büyüklüktedir; bunun amacının ihale bedelini artırmak olduğu açıktır. Binaların en üst katına seçkin hastalar için abartılı bir şekilde lüks döşenmiş VIP odaları yapılmıştır. Buna karşın hekimlere dar, penceresiz poliklinik odaları ayrılmış, personel giderlerini düşürmek için tıbbi sekreter desteği verilmemiştir. Akıllı bina denilen bu yapılarda salgının hiç hesaba katılmadığı anlaşıyor; pencere olmaması ya da açılmayan pencereler nedeniyle havalandırma tedbirleri yetersiz kaldığı için sağlık çalışanları daha fazla COVID-19'a yakalandı ve ölümler gerçekleşti. Hekimler mesafelerin çok uzak olması nedeniyle diğer kliniklerden konsültasyon istendiğinde binlerce adım atmak zorunda kaldıklarını, nöbetlerde kendi kliniklerini uzun süre boş bıraktıklarını söylüyor. Hastane yönetimi kalite kontrol ekibince de tespit edilen bir gerçek te acil vakalarda verilen Mavi Koda anestezi ekibinin uzak mesafeler nedeniyle ulaşmasının 20 dakikayı bulmasıdır. Bunun an-

“
Binaların en üst katına seçkin hastalar için abartılı bir şekilde lüks döşenmiş VIP odaları yapılmıştır. Buna karşın hekimlere dar, penceresiz poliklinik odaları ayrılmış, personel giderlerini düşürmek için tıbbi sekreter desteği verilmemiştir. Akıllı bina denilen bu yapılarda salgının hiç hesaba katılmadığı anlaşılıyor; pencere olmaması ya da açılmayan pencereler nedeniyle havalandırma tedbirleri yetersiz kaldığı için sağlık çalışanları daha fazla COVID-19’a yakalandı ve ölümler gerçekleşti.

lamı arrest olan (kalbi, solunumu duran) hastanın geri döndürülmesinde yaşanan zaman kaybıdır. Sağlık çalışanları, yapılacak bir işlem için hazırlığın zorlaştığını, çoğu kez muhatap bulamadığını, hastanın taşınması için idareye haber verilme zorunluluğunun işleri çok uzattığını, en ufak tamirin, teknik desteğin merkezi başvuru gerektirdiğini söylemektedir.

Çalışanlar hem iş yükü hem mimari yapıda uzak mesafeler nedeniyle iş arkadaşlarını görmeden, sosyalleşmeden çalışmakta; bu da sendikalaşma ve meslek örgütüne üyeliği zorlaştırmaktadır. Dayanışma, paylaşım eksikliği çalışanlarda tükenmişliği artırmaktadır. İşçi Sağlığı ve Güvenliğine yönelik çalışma yapılmamakta, sağlık çalışanlarının sağlığı dikkate alınmamaktadır. Hastaneye ulaşım da çok zaman almaktadır, işe gidişte 1 saatini yollarda, yoğun trafikte geçirdiğini söyleyen hemşireler vardır. Bu devasa yapılarda ticaret amacıyla kahve zincirleri, mağazalar yer aldığı halde sağlık çalışanı kadınların çocukları için kreşler yapılmamıştır.

TTB Şehir Hastaneleri İzleme Grubunun Nisan 2021’de çoğu hekim sağlık çalışanlarıyla yaptığı ankette; %76.3’ü çalıştıkları hastanede

COVID-19 nedeniyle yaşamını yitiren en az bir sağlık çalışanı olduğunu, %70.8'i pandemi döneminde iş sağlığı ve güvenliği açısından denetim yapılmadığını; salgının da etkisiyle %96.3'ü tükenmişlik sendromu yaşadığını; %44.3'ü pandemi başladıktan sonra çalışan sağlığı ve güvenliğine ilişkin sorunlar nedeniyle işten ayrılmayı veya emekli olmayı düşündüklerini ifade etmiştir.

Türk Tabipleri Birliği olarak, kamu yararı olmayan Şehir Hastanelerinin kamulaştırılması gerektiğini düşünüyoruz. Boşaltılan halka ait devlet hastanesi binaları tekrar sağlık hizmeti için kullanılmalı, bazı çevrelerin eline geçmemelidir. Sağlık bütçesinin sağlık çalışanları ve toplum sağlığını öncelemesi bir gerekliliktir. Çalışanların mesleki bağımsızlığı için meslek örgütü ve sendikada örgütlenmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

TTB Şehir Hastaneleri İzleme Grubunun Nisan 2021'de çoğu hekim sağlık çalışanlarıyla yaptığı ankette; %76.3'ü çalıştıkları hastanede COVID-19 nedeniyle yaşamını yitiren en az bir sağlık çalışanı olduğunu, %70.8'i pandemi döneminde iş sağlığı ve güvenliği açısından denetim yapılmadığını; salgının da etkisiyle %96.3'ü tükenmişlik sendromu yaşadığını; %44.3'ü pandemi başladıktan sonra çalışan sağlığı ve güvenliğine ilişkin sorunlar nedeniyle işten ayrılmayı veya emekli olmayı düşündüklerini ifade etmiştir.

ROPÖRTAJ

Boğaziçinde Kayyum Var!

Sinem Öztürk

Eğitim Sen İstanbul 6 No'lu Şube Kadın Sekreteri

Boğaziçi Üniversitesi Cinsel Tacizi Önleme Komisyonu'nun (CİTÖK) Ofis Koordinatörlüğü görevini yürütürken kayyum tarafından işine son verilen Cemre Baytok ile İstanbul Sözleşmesini ve alanlarımızdaki yansımalarını konuştuk.

Türkiye 1 Temmuz itibariyle, İstanbul Sözleşmesi'nden imzasını geri çekti. 6284 Sayılı Kanun için de temel teşkil eden sözleşme, sadece şiddeti önlemek değil, yanı sıra kadınları şiddetten korumak, failleri soruşturmak ve şiddetin kaynağını ortadan kaldırmaya yönelik politikalar üretmek üzere oluşturulmuş kadınların desteklenmesini bütüncül bir yaklaşımla ele alan kapsamlı bir sözleşmedir.

Sözleşme, şiddetin kaynağı olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırma yani taraf devletlere şiddete karşı önlem alma, politika üretme sorumluluğu verme özelliği ile diğer sözleşmelerden ayrılır. Böylesi bir sözleşmeden çekilme kararı alınması, devletin kadından yana olmadığına bir göstergesidir. Her fırsatta kadınların yaşamlarına ilişkin söz söyleyen, kadınları kontrol etmeye ve baskılamaya çalışan politikalar genel politik atmosferden çok da bağımsız değildir. Kadını değil aileyi odağına alan politikalarıyla şiddetin kökenine ilişkin gerçekleri göz ardı eden devlet, patriyarkal bir biçimde aileyi koruyup, aile kurumunu kurtarıken, her gün kadınlar tacize ve şiddete uğramaya, ölmeye devam ediyor.

Kadınlar şiddetle her gün, her alanda karşı karşıya kalıyorlar; çalıştıkları kurumlarda, örgütlenedikleri alanlarda, üniversitelerde... Şiddete karşı kadınlar örgütleniyor, birlikte bu şiddetle mücadele etmenin yollarını yaratıyorlar. Üniversitelerde kurulan cinsel tacizi önleme komisyonları da bu mücadele alanlarına iyi birer örnek teşkil ediyor.

Kadınların cinsiyetleri nedeniyle şiddete maruz kalmadığı, eşit ve özgür bir dünya mücadelesi veren kadınlardan biri olan, 2016'dan beri Boğaziçi Üniversitesi Cinsel Tacizi Önleme Komisyonu'nun (CİTÖK) Ofis Koordinatörlüğü görevini yürüten Cemre Baytok ile İstanbul Sözleşmesini ve alanlarımızdaki yansımalarını konuştuk.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın atadığı Melih Bulu, Cemre Baytok'un önce ücretsiz izne çıkarılmasına karar vermişti, ardından Rektör Yardımcısı Fazıl Önder Sönmez CİTÖK'e yolladığı e-postalar ile Cemre Baytok'un işine son verdi.

Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınlara bütüncül bir destek sunulmuyor. Her ne kadar İstanbul Sözleşmesi’nin gereklilikleri hiçbir zaman tam anlamıyla yerine getirilmemiş olsa da sözleşmenin feshi kararını nasıl yorumlarsınız, bundan sonra bizleri neler bekliyor?

Türkiye’de yıllardır feministler ve kadın hareketi şiddetle mücadelede mevcut yasal düzenlemenin uygulanmadığı konusunda eleştirilerini ve taleplerini yineliyor ancak karşılık bulmuyor. Uygulamadaki sorunlara, kolluğun şiddet başvurusuyla gelen kadınları eve göndermeye çalışması gibi şiddetin sürmesine katkıda bulunması ya da başvuru karşısında hiçbir şey yapmaması, mahkemelerde kadın cinayetleri davalarında katillere uygulanan haksız tahrik indirimleri, şiddetten kurtulmaya çalışan kadınların yeni bir yaşam kurmaları için gerekli sistematik desteğin olmaması gibi temel örnekleri sayabiliriz. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme sonrası bu alanda başta 6284 No’lu yasa olmak üzere hala koruyucu yasal düzenlemenin var olduğunu ancak uygulamanın yetersiz olduğunu vurgulamak lazım. Öte yandan, İstanbul Sözleşmesi’nden çıkma yönündeki yaklaşımın şiddetle mücadele ve

eşitliğin sağlanması açısından umut verici olmadığı da aşikâr. İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılan süreci ülkenin 2021’deki patriyarka tablosu olarak okumak mümkün.

Kadına yönelik şiddetin üniversitelerdeki yansımaları nasıl değerlendirirsiniz? CİTÖK nedir ve bu bağlamda önemi nedir?

Üniversiteler toplumdaki önemli kurumsal yapılardan bir tanesi. Genç neslin çoğunlukta olması açısından da ülkenin geleceği açısından belirleyici bir yerde. Ülkedeki şiddet tablosunun üniversitelere yansımadığını söylemek güç. Bu sebeple birincisi CİTÖK gibi üniversite yaşamında cinsel taciz vb. ilgili fiillerin önlenmesi için mücadele eden yapıların olması, öncelikle bu alandaki sessizliğin kırılması ve bilgi eksikliklerinin azaltılması açısından önemli, ikincisi de şiddetle mücadele mekanizmalarının işlemesine ve sistematikleşmesine katkısı büyük. CİTÖK, öncelikle şiddeti önleme faaliyetleri yürüten bir yer, bu alanda meydana gelen vakaların doğru yerlere yönlendirilmesini sağlamak için çalışıyor.

İktidarın, İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılma kararıyla birlikte toplumsal cinsiyet karşıtı politikaların güç kazandığı ülkemizde

“cinsel tacizi önlemenin tam zamanlı mesai gerektirmediği” bahanesiyle işten çıkarılmanızı ve bundan sonraki süreçlerde CİTÖK’de olabilecekleri nasıl değerlendirirsiniz?

Son yıllarda sivil toplumun birçok alanında cinsel tacizi önleme, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama faaliyetleri arttı. Bugün birçok kurum (meslek odaları, STK’lar, belediyeler, liseler gibi) kendi bünyesinde CİTÖK gibi birimler kuruyor veya bunun için bir araya geliyor. Tacize veya şiddete uğradığında ses çıkaranların, mekanizmaların işlemlerini talep edenlerin sayısı artıyor. Hal bu iken, Boğaziçi Üniversitesi’nde de bu alandaki çalışmanın CİTÖK deneyimine sahip olanlar ve destekçilerinin mücadelesiyle bir şekilde sürmesi kaçınılmaz diye düşünüyorum.

Sendikalar, dernekler, STK’lerin mevcut kurumsal yapılarıdaki işleyişi ve üniversitelerdeki destek mekanizmalarının benzerlikleri var mı, bunlar arasında bir bağ kurulabilir mi?

Benzerlikleri var çünkü feminist hareketin deneyim ve kazanımlarından yola çıkarak hayata geçiriliyorlar. Öte yandan, sivil toplumda bu alandaki mücadelenin kurumsallaşması (istikrarlı bir yapı ve işleyişinin olması) görece yeni yeni gelişen bir durum, üniversitedeki birimler ise on yıllık bir deneyim biriktirdi. Deneyim aktarımlarıyla ortak çözüm ve sorun alanları paylaşılabilir, şiddetle mücadelede ilke ve prensipler ortak olmalı sonuçta, farklar ise kurumsal yapıların özgün koşullarından kaynaklanabilir.

Bundan sonraki süreçte kendini feminist olarak tanımlayan ya da tanımlamayan kadınlar, kadın örgütleri ne yapmalı? Tavsiyeleriniz nelerdir?

Türkiye’de erkek şiddeti ve kadın cinayetleri yıllardır dehşet verici bir sorun. Devletin mücadele anlayışının sonuçları da ortadayken hepimize görev düşüyor diye düşünüyorum. Şiddetin önlenmesinin yolu kadınların ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalan herkesin güçlenmesinden geçiyor. Hepimiz bulunduğumuz yerlerde bunun için çabalamalıyız.

“

Kadınlar şiddetle her gün, her alanda karşı karşıya kalıyorlar; çalıştıkları kurumlarda, örgütlendikleri alanlarda, üniversitelerde... Şiddete karşı kadınlar örgütleniyor, birlikte bu şiddetle mücadele etmenin yollarını yaratıyorlar.

”

TRT ve Ekrandaki Siyah Kare

Pınar Şenel

Haber Sen 1 Nol'lu Şube kadın Sekreteri

TRT'ye yıllarını vermiş yüzlerce çalışan 3 yıl önce teşvik ikramiyesi verilerek emekliliğe zorlanmış; emekli olmayanların başka kurumlara gönderilecekleri tehdidi bir baskı aracı olarak kullanılmıştı. Emekli olmayanlar, gerçekten de bir süre sonra 'İstihdam Fazlası Personel' ilan edilerek başka kurumlara sürüldü. Ki o sırada üzerinde çalıştıkları radyo programları, televizyon yayınları ve belgeselleri devam ediyordu. Sözü geçen her iki grupta da hatırı sayılır ölçüde kadın radyo-tv program yapımcısı vardı. TRT, her zaman için, aktif yayıncı kadrosunda kadınların çoğunlukta olduğu bir kurum olmuştur.

Sendikamız Haber Sen'in yürüttüğü dayanışmayla, söz konusu emekçilerin neredeyse tamamı, davalarını kazanarak Kuruma dönmeye başladı ama mücadelemiz bitmedi. Çünkü aslında bu, bir sürecin TRT'deki ilk adımındı.

Bilindiği üzere, tüm kamuda personel rejimi değiştiriliyor. Güvenceyle çalışan memur emekçinin yerine güvencesiz çalışan işçiler getiriliyor. Kamu kurumları artık sınavla memur alımı yapmak yerine sözleşmeli işçi alımı yapıyor. Bunun TRT'deki karşılığı, liyakat konusunda hayli şüphe uyandıran profillerde, 'Özel Hukuk Hükümlerine Tâbi Personel' olarak anılan yeni bir grubun işe alınması ve bunların daha çok erkek çalışanlardan oluşması. Kendilerine istihdam fazlası denerek baskı ve tehditle emekli edilen arkadaşlarımızın boşalttıkları odaları, onlarınkinden fazla bir sayıyla bu yeni kitle doldurdu. İdarenin diliyle "eski" olan deneyimli emekçilerle ilişki kurmaktan kaçınan yeni bir çalışan profili dolaşıyor TRT koridorlarında. Oysa görüş ayrılıklarına rağmen neşeyle ve saygıyla selamlaşan, birlikte gocunmadan çalışabilen, hepsi liyakatle alınarak orada olduğunu bilen kadın ve erkeklerden oluşurdu TRT. Şimdi ise selam alıp vermeleri bile sorunlu, çoğunluğu

HAREMLİK-SELAMLIK SINAV!

genç erkek olan yeni TRT'ciler, sığılığında esef duyduğumuz sohbetleriyle arz-ı endam ediyor koridorlarımızda. Sayıca az olan yeni genç kadın emekçilerin ise sesleri duyulmuyor.

TRT'de 'Özel Hukuka Tâbi Personel' ile memur emekçilerin oranı 2/3'e 1/3 artık. Azınlıkta kalan memurlar için 27 Mart 2021'de yapılan 'Görevde Yükselme Sınavı' ise sürecindeki yanlışlıklar bir yana, bir skandala imza attı. Anayasanın 2. maddesine göre Türkiye laik bir cumhuriyet ama bu sınav harem-selamlık düzende yapıldı!

Sendika (Haber-Sen) olarak buna derhal tepki verdik. TRT'ye sorduk: Soruların hazırlanması, sınav mekânlarının tespit ve kontrolü, adayların oturum düzeni gibi konularda adı geçen üniversiteyi denetlemek üzere TRT tarafından bir Komisyon oluşturulmuş muydu? Oluşturulduysa, sınıflarda cinsiyet ayrımcı oturum düzeni hakkında bir uyarı yapılmış mıydı? Sınav sırasında sınıfları dolaşan İnsan Kaynakları Daire Başkanı bu manzarayı tutanak altına almış mıydı? TRT, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde yapılan harem-selamlık sınavda, sorumluluğu Üniversite'ye attı. Üniversite ise konu hakkında arayan gazetecilere durumun TRT ile ilgili olduğunu söylüyordu.

Daha sonra Üniversite, sendikamızın bilgi edinme başvurusuna verdiği yanıtta, 13 karma sınıfa karşılık 32 sınıfın cinsiyet ayrımına dayalı kurulduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Gerekçeleri ise birbiriyle çelişik hususlara dayanıyor. Etkenlerden biri, sınav kategorileri imiş. Aynı sınava girenler aynı sınıflara alındığı için, demek oluyor ki bir unvanda çalışanların hepsi ya kadın ya er-

kekmiş! Üniversite, ayrıca, sınav güvenliği kapsamında işlemlerin elektronik ortamda, aday isimleri görünmeden yapıldığını iddia ediyor, Yayıp zekânın en az 3200 kişiyi hangi kriterlere göre kadın ve erkek sınıflarına dağıttığı ise tam bir muamma. Bunun matematik açıklaması olmadığı için, üniversite, sınavın "alınması zorunlu bütün tedbirler alınarak" yapıldığı gibi açıklamasız bir açıklamaya dayandırıyor yanıtını.

Hegemonyanın sol emekçi hareketlere ve kadına bakişını hepimiz biliyoruz. Haber-Sen üzerindeki baskıların TRT'deki karşılığı, sendika yöneticisi ve/ya aktivisti olan kadınların erkeklerden daha fazla soruşturmalara, davalara mâruz kalması. Harem-selamlık sınavın ardından yaptığımız tweet eyleminin ertesi günü açılan soruşturma sonucunda deneyimli Şef Montajcı arkadaşımız Deniz Salmanlı'nın ihraç edilmesi başka bir konuyla gerekçelendirilse de sendikacı-kadın-feminist sıfatlarının, bütün mahkemelerde beraat kararı almış o gerekçeden daha çok önemsendiğini anlatıyor bize.

İlklerin frekansı, ilklerin ekranı olan; marka haline gelmiş kurumsal kimliğinde kadın spikerlerin, yapımçı-yönetmenlerin görünür rolü bulunan TRT, Türkiye'nin aydınlık yüzünün kayıtsız kalamayacağı yeni bir pozisyona doğru gidiyor. TRT'de muhalif görüşlere ve kadın hakları mücadelesine baskı, televizyon ekranını yarıdan ikiye bölüp bir tarafta bazı görüntüler akarken diğer tarafı siyah bırakmak gibi. Oysa Deniz'in babaannesinin dediği gibi "Türkiye ilaiktir; ilaik kalacak". Bugün TRT'de, yarın başka bir kamu kurumunda vuku bulacak harem-selamlık uygulamalarına tepki verme zamanı.

Kaybedecek Bir Şeyiniz Yok, Zincirlerinizden Başka

Sevgi Ursavaş

TÜM BEL SEN Bursa Şube

“İyi kötü bir hayal olarak kurulmuş başkent Ankara, Türkiye’nin tam ortasıdır. Ankara’nın tam ortasında da bir park bulunur. O parktaki küçük havuzda kuğular yüzer. Onlara “dilsiz kuğu” denir. Hiçbir yere gitmez ve hiç ses çıkarmazlar. İnsanlar parktan geçerken, aniden durur ve unuttuklarını hatırlamadıkları bir şeyi onlar biliyormuş gibi kuğulara bakar. Çünkü evet, o kuğuların bu ülkenin tam kalbinde durup susarak sakladıkları bir sır vardır. Bu çılgın ve hüzünlü ülkede her şeyin

neden ve nasıl olup da hala devam edebildiğini sadece o dilsiz kuğular bilir” der Ece Temelkuran “Devir” kitabında.

Hayatın akıp gittiği her yerde yıllar boyu türlü kadınla karşılaştım. Kiminin şiddetle mesaisi baba evinde, kimininki anne olduğunda başlamış, kimininki de ana rahmine düştüğü ilk anda. Öğrenilmiş çaresizlik; kutsiyetle taçlanmış, cennet, anne, saç süpürge, Allah’ın emri, fedakâr, cefakâr, iş kadını, emektar, öğretmen, doktor gibi sıfatlar almış. Kim olursa olsun, toplumda rolü ne olursa olsun... Büyük başlıklar, sloganlı cümleler altında hakikatler eziliyor, sesler yitiriliyor, gerçekliğin tam kalbinde dilsiz kuğular gibi savrulup duruyor kadınlar.

Aklımda hep aynı sorular... Nasıl oldu da Türkiye, kadınlar ve kadın hakları bakımından sadece 10 yılda bu kadar çoraklaştı? Nasıl oldu da kadına şiddet bu ülkede bir yaşam tarzına dönüştü? Nasıl oldu da kadının varlığı böylesine tehdit altına girdi? Kadın haklarıyla ilgili olumsuzlukların geri kalmış ülkeler için söz konusu olması tesadüf mü? Kadınların toplumdaki yeri, saygınlığı medeniyetin göstergesi. Bir kere demokrasinin, laik anlayışın kadınlar ve kadın hakları bakımından çok önemli, sığınılacak liman özelliği taşıdığı gerçeğini kabul etmek zorundayız. Eğer demokratik bir ülkeden söz ediyorsak kadınlar açısından daha yaşanabilir koşullar mümkün. Eğer aynı

ÇEVİRİ

Kabil’de Bir Afgan Kadın: “Şimdi başarı elde ettiğim her şeyi yakmak zorundayım”

KESK Kadın Dergisi için çeviren : Bircan Dağ

İstanbul Haber Sen 4 N’lu Şb. Üyesi

Makalenin İngilizce aslına aşağıdaki linkten ulaşılabilir.
<https://www.theguardian.com/world/2021/aug/15/an-afghan-woman-in-kabul-now-i-have-to-burn-everything-i-achieved>

Bir üniversite öğrencisi tüm çevresinde kadınların korku dolu yüzlerini ve kadınlardan nefret eden çirkin erkek yüzlerini gördüğünü bildiriyor.

Bir grup kadın, kadın öğrenci yurdundan koşarak çıktığı esnada ben pazar sabahı erkenden ders için üniversiteye gidiyordum. Ne olduğunu sordum ve kadınlardan biri bana Taliban’ın Kabil’e girmesi nedeniyle polisin onları tahliye ettiğini ve Taliban’ın burkası olmayan kadınları döveceğini söyledi.

Hepimiz eve varmak istedik ancak toplu ulaşımı kullanamıyorduk. Araç sürücüleri arabalarına binmemize izin vermediler çünkü şoförler bir kadının ulaşımını sağlama sorumluluğunu almak istemediler. Kabil’in dışından gelen ve nereye gitmesi gerektiği konusunda korku duyan, kafası karışan öğrenci yurdundaki kadınlar için durum daha da vahim idi.

Bu arada, etrafta bulunan erkekler, kadınlar ve kızları alaya alarak yaşadığımız dehşete gülüyorlardı. Erkeklerden biri “Git ve burkanı giy” diye bağırdı. Diğeri “Bu sokaktaki son günleriniz” derken üçüncüsü “Bir gün, sizlerden dört tane ile evleneceğim” dedi.

Devlet dairelerinin kapanmasıyla birlikte, kız kardeşim eve ulaşmak için kasaba boyunca kilometrelerce koştu. "Dört yıldır halkıma ve topluma hizmet etmeye yardımcı olan bilgisayarımı büyük bir ıstırap çekerek kapattım," dedi. Göz yaşları içinde çalışma masamı terk ederek iş arkadaşlarıma veda ettim. Mesleğimin son günü olduğunu biliyordum."

Afganistan'ın en iyi iki üniversitesinden iki eş zamanlı lisansı bitirmek üzereydim. Afganistan Amerikan Üniversitesi ve Kabul Üniversitesi'nden Kasım ayında mezun olmam gerekiyordu ancak bu sabah her şey gözlerimin önünden hızla geçip gitti.

Bugün olduğum kişi olmak için gecemi gündüzüme katıp çok çalıştım. Bu sabah eve vardığımda ise benim ve kız kardeşimin yaptığı ilk şey kimlik kartlarımızı, diplomalarımızı ve sertifikalarımızı

gizlemek oldu. Bu yıkıcıydı. Gurur duymamız gereken şeyleri neden saklamalıyız? Afganistan'da şu anda olduğumuz kişiler olarak tanınmamıza izin verilmiyor.

Bir kadın olarak, kendimi erkeklerin başlattığı bu politik savaşın kurbanı gibi hissediyorum. Artık kahkahayla gülemeyeceğimi, en sevdiğim şarkıları dinlemeyeceğimi, arkadaşlarımla en sevdiğim kafede görüşemeyeceğimi, en sevdiğim sarı elbisemi giyemeyeceğimi, pembe rujumu süremeyeceğimi hissettim. Artık ne işime gidebilirim ne de yıllarca başarı elde etmek için çok çalıştığım üniversite diplomamı alabilirim.

Tırnaklarıma manikür yapmayı severdim. Bugün, eve giderken, manikür yaptırmak için gittiğim güzellik salonuna göz attım. Güzel kızların resimleriyle süslenmiş güzellik salonunun ön cephesi, bir gecede beyaza boyanmıştı. Etrafımda görebildiğim yalnızca endişeli ve ürkmüş kadın yüzleriyle kadınlardan nefret eden, kadınların eğitim almasını, çalışmasını ve özgürlüğe sahip olmasını istemeyen erkeklerin çirkin suratlarıydı. Beni en çok sarsan şey mutlu görünen ve kadınlarla alay eden erkeklerdi. Erkekler bizim yanımızda olmak yerine Taliban'ın yanında yer alıyorlar ve Taliban'a daha fazla güç veriyorlardı.

Afgan kadınları sahip oldukları en küçük özgürlük için çok şey feda etti. Bir yetim olarak, sadece eğitim almak için halı dokudum. Çok sayıda parasal zorluklarla karşılaştım fakat geleceğime dair birçok planım vardı. Her şeyin böyle sona ermesini beklemiyordum.

Şimdi 24 yıllık ömrümde elde ettiğim her şeyi yakmam gerekiyor gibi gözüküyor. Amerikan Üniversitesi'nden herhangi bir kimlik kartı ya da ödüle sahip olmak artık riskli; onları kullanamayız. Afganistan'da biz kadınlar için iş yok.

Şehirler birbiri ardına düştüğünde, kızlara özgü güzel hayallerimi düşünüyordum. Kız kardeşlerim ve ben, annemin Taliban dönemi ve onların kadınlara davranma şekillerine dair anlattığı hikayeleri hatırlayarak bütün gece uyuyamadık.

Bir kadın olarak, kendimi erkeklerin başlattığı bu politik savaşın kurbanı gibi hissediyorum. Artık kahkahayla gülemeyeceğimi, en sevdiğim şarkıları dinlemeyeceğimi, arkadaşlarımla en sevdiğim kafede görüşemeyeceğimi, en sevdiğim sarı elbisemi giyemeyeceğimi, pembe rujumu süremeyeceğimi hissettim. . Artık ne işime gidebilirim ne de yıllarca başarı elde etmek için çok çalıştığım üniversite diplomamı alabilirim.

Yeniden temel haklarımızdan mahrum kalacağımızı ve 20 yıl öncesine geri gideceğimizi beklemiyordum. Haklarımız ve özgürlüğümüz için verilen 20 yıllık mücadeleden sonra, şimdi burka aramalıyız ve kimliklerimizi saklamayız.

Son aylar boyunca, Taliban şehirlerde kontrolü ele geçirirken, yüzlerce insan evlerinden kaçtılar; kızlarını ve eşlerini kurtarmak için Kabil'e geldiler. Parklarda ve açık havada yaşıyorlar. Nakit para, gıda ve diğer ihtiyaçları toplayıp bu insanlara ulaştırmak için yardım etmeye çalışan bir grup Amerikan Üniversitesi öğrencisinin bir parçasıydım.

Bazı ailelerin hikayelerini duyduğumda göz yaşlarıma engel olamadım. Bir aile oğullarını savaşta kaybetmişti. Kabil'e gitmek için taksi ücretini karşılayacak paraları yoktu, bu yüzden ulaşım ücreti karşılığında gelinlerini verdiler. Bir kadının değeri bir yol ücretine nasıl eşdeğerde olabilir?

Sonra bugün, Taliban'ın Kabil'e ulaştığını duyduğumda, bir köle olacağımı hissettim. Taliban, hayatımla istediği gibi oynayabilir...

Etrafımda görebildiğim yalnızca endişeli ve ürkmüş kadın yüzleriyle kadınlardan nefret eden, kadınların eğitim almasını, çalışmasını ve özgürlüğe sahip olmasını istemeyen erkeklerin çirkin suratlarıydı.

Ben ayrıca bir İngilizce eğitim merkezinde çalıştım. Sınıfın önünde durup öğrencilerime artık ABC'lerini söylemeyi öğretemeyeceğimi düşünmeye katlanamıyorum. Güzel kız öğrencilerimin eğitimlerini bırakıp evlerinde kalmak zorunda bırakılmalarını her hatırladığımda göz yaşlarımı tutamıyorum.

(Kabil'de ikamet eden ve ismini vermek istemeyen bir kadının The Guardian gazetesine yazdığı makale).

* Bu makale kaynağından aslına sadık kalınarak çevrilmiştir. İfade edilen görüşler KESK Kadın Dergisi'nin editöryal politikasını yansıtmayabilir.

Elena Ferrante

“Çarpışa çarpışa parçalanıyoruz”

Seval Aydın

İstanbul Eğitim Sen 4 No'lu Şube Üyesi

“Yazmak bir kibir eylemidir. Bunu her zaman biliyordum, bu nedenle yazdığımı uzun süre, sevdiğim kişilerden gizledim. Kendimi ele vermekten ve onaylanmamaktan korkuyordum. Jane Austen, sığındığı odaya biri girdiği anda yazdığı kâğıtları saklarmış. Bu bana aşına gelen bir tepki, insan kendi kibrinden utanıyor çünkü ve hiçbir şey bunu mazur gösteremiyor, başarı bile.” Böyle düşünen bir yazarın gerçek kimliğini gizleme çabası anlaşılır bir durum olmakla birlikte popüler olmanın her şey olduğu bu çağda bundan uzak durması, okurlarının gözünde onu daha da saygın bir yere taşıyor şüphesiz... Elena FERRANTE 1991’den, yani ilk kitabını yazdığı seneden bu yana ne fotoğraf veriyor ne televizyonlara çıkıyor ne de ödül törenlerine katılıyor. Bu yüzden sadece yazılı olarak verdiği nadir röportajlarından veya yayınevlerinin verdiği kısıtlı bilgilerden onun hakkında bilgi sahibi olunabiliyor. Elena FERRANTE isminin de esasında gerçek ismi olmadığı tahmin ediliyor.

Napoli’de doğduğu ve halen orada yaşadığı tahmin edilen yazar kitaplarında genel olarak Napoli’nin ara sokaklarının, caddelerinin ve insanların izini sürüyor. Zengin ve fakir mahalleler arasında dolaşarak sınıf farklılıklarını politik bir söylem ve öğreticiliğe kapılmadan inanılmaz gözlem yeteneğiyle okuruna sunuyor. Oldukça sıra dışı karakterleri, hayatın tüm olağan akışı içinde su gibi anlatmayı başaran Ferrante, tüm bunları yaparken de ne yoksulluk ne cinsiyet ne cinsel yönelim ne de başka herhangi bir toplumsal çelişkiyi göz ardı ediyor.

“Nereden başlasam? Çocukluktan, ilk gençlikten... Bazı yoksul Napoli ortamları çok kalabalıktı, evet. Ve çok gürültülüydü. İnsanın kendiyle baş başa kalması mümkün değildi. Bu nedenle çok erken yaşta en gürültülü yerde en yüksek konsantrasyona ulaşmayı öğrendiniz. Yaşıyor olmak durmadan başkalarının varlıklarına çarpmak ve

Yazarın hemen bütün eserlerinin Türkçe çevirisi yapılmış olmakla birlikte en büyük ilgiyi Napoli Romanları serisi görmüştür. Benim Olağanüstü Akıllı Arkadaşım, Yeni Soyadının Hikayesi, Terk Edenler ve Kalanlar, Kayıp Kızın Hikayesi başlıklı dört kitaptan oluşan seri, kırk dokuz dile çevrilerek yazarın tüm dünyada tanınmasını sağlamış, milyonların hayranlığını kazandırmıştır ona.

onların da senin varlığına çarpması anlamına geliyordu. Bu çarpışmalar bazen iyi niyetli oluyordu, bazen saldırganlaşılabiliyordu... Kavgalarda, sadece yaşayanlara hakaret etmek ve saldırmak yetmiyordu ve ölümler de işin içine giriyor, artık hayatta olmayan teyzeler, kuzenler, dedeler, büyük dedeler haliyle yerin dibine batırılıyordu. Beni -bizi- işte bütün bunlar oluşturuyor; belirli bir düzen ve hiyerarşi olmaksızın... Hiçbir şey sönmedi, hepsi şu anda varlığını sürdürüyor. Elbette bugün kendimle baş başa kalabildiğim küçük ve sakin ortamlar bulabiliyorum, kitabımda da kadınların mutlak yalnız olabildikleri anları anlattım. Ama hiçbirinin zihninde sessizlik ve dinginlik yoktu."

Yazarın da ifade ettiği gibi, onun kitaplarının büyük oranda bu "zihninde sessizlik ve dinginlik" olmayan kadınları anlatmak olduğunu görüyoruz. Ferrante kadını kadın gözüyle kadın beyniyle adeta moleküllerine ayırırçasına anlatıyor, irdeliyor. Özellikle Yetişkinlerin Yalan Hayatı adlı romanında, ergenlikten yetişkinliğe geçiş döneminde gerçeklerle yüzleşen, yalanı keşfeden, yıkma ve yeniden inşa etme üzerine kafa yoran bir genç kadının hikâyesini okuruz. Hepimizin bir şekilde aşına olduğu bir hikâyedir bu. Yalana ve duaya yaşadığı çıkmazlarda can simidi misali sarılan genç kadını, hislerimize tercüman olurcasına anlatır. Toplumun iki yüzlü ahlak anlayışı, cinselliğin-kadınlığın keşfi, tanrı inancı, bedenini tanıma ve en önemlisi de aile kurumu onun kadın kahramanlarının en belirgin sorgulama alanlarını oluşturur.

"Aile bizatihi şiddettir. Kan bağı üzerine kurulmuş her şey öyledir; seçimle oluşturulmayan ve üstlenmeyi bir an bile düşünmemiş olsak bile bize başkalarının sorumluluğunu yükleyen her şey anlamına gelir aile. İyi ve kötü duygular abartılıdır. Abartılı bir şekilde yukarıdakini onaylar, alttakileri yadsırız. Kötü duygular, onları uyandıran kişi senin kan bağı olan bir kişi olduğunda daha da dayanılmaz olur. Kabil nihayetinde kan bağına yok etmek için öldürmüştü; kardeşinin bekçisi olmak istememişti. Bekçi olmak, bezdirici bir sorumluluktur. Özellikle kötü duyguların sadece yabancılardan değil ağırlıklı olarak yanımızda olanlar, aynamız, geleceğimiz, sevmemiz gereken, bizim kendimiz olan kişiler tarafından kıskırtılmış olmasına katlanılmaz."

Yazarın, yarattığı kadın kahramanlarını da bu aile tanımını üzerinden şekillendirdiğini görüyoruz. Görünenin arkasındaki gizlere, fısıltılara, utançlara, sorgusuz sualsiz kabullenişlere itiraz eder Ferrante'nin kadınları. "Duygusal bağlar, çocuklukta edinilen alışkanlıklar, kokular, tatlar, lehçe yüklü sesler bizi baştan çıkarsa, duygulandırsa, sendeletse ve ahlaki olarak değişken kılarsa da, "her şeyi" unutmamak, her maskenin altındaki

tanımak gerekir." der. Bütün sadeliği ve derinliği ile yaşayan, aramızda dolaşan kadın karakterler "Evet, ben de böyle hissediyorum." duygusuyla okuru kendine bağlar.

Onun eserlerinin genel ifadesi de galiba bu 'sadelik ve derinlik'. Elena Ferrante bunu çok iyi başarmış bir yazar. Yaşayan karakterler ve mekanlar, sürükleyicilik, sizi içine çeken yalın bir anlatım ve kurgu. Bir romanı değerli yapan hiçbir şeyi eksik bırakmamış.

"Sonuçta romanlarımda başka insanları, gördüğümü, işittiğimi, düşündüğümü, hayal ettiğimi, bildiğimi sandığım bir şeyin içine hapsetme küstahlığını gösterdim. Bu bir görev mi? İlham mı? Kim çağırdı ilhamı, kim bana bu görevi verdi? Tanrı mı? İnsanlar mı? Belirli bir sosyal sınıf mı? Bir siyasi parti mi? Kültür endüstrisi mi? Kaybedenler, sefiller ve onların yitirilmiş davaları mı? Hayır, sadece ben! Benim bile bilmediğim nedenlerle, yaşadığım çağa dair bildiklerimi, burnumun dibinde olanları, küçük bir grubun, sınırlı bir ortamda geçen hayatını, rüyalarını, hayallerini anlatma hakkı tanıdım kendime.

Tek olanak insanın kendi ben'ini yeniden boyutlandırması, onu eserin içine boca etmesi ve yoluna devam etmesi... Yazıyı bittiği anda bizden ayrılan bir şey olarak görmesi..."

Kuşkusuz bütün eserler yazıldıktan sonra artık okuruna ait olur. Çoğu zaman kendimize dahi itiraf edemediğimiz, diplerde kalan o karanlık duyguları yüzeye çıkarıp "Hadi bununla hesaplaş bakalım." der okura. Elena Ferrante de bizi kendimizle hesaplaşmaya çağırıyor. Hadi o zaman...

Onun eserlerinin genel ifadesi de galiba bu 'sadelik ve derinlik'. Elena Ferrante bunu çok iyi başarmış bir yazar. Yaşayan karakterler ve mekanlar, sürükleyicilik, sizi içine çeken yalın bir anlatım ve kurgu. Bir romanı değerli yapan hiçbir şeyi eksik bırakmamış.

Margarethe Von Trotta Sineması ve Kurşun Yıllar Film

Oya Yağcı

Sinema Eleştirmeni

“Biliyorsunuz, ben hiçbir zaman politik filmler yapmak amacıyla politik filmler yapmadım. ‘Şu ya da bu politik şey hakkında düşünmek zorundayım’ gibi bir şey değildi. Takip edebileceğim birini bulmam gerekiyordu ve sonra elbette böyle bir kişi ortaya çıkıyor. Çünkü bu kişi politik gerçeklerle çevrili belirli bir zamanda yaşıyorsa, o zaman filme giriyor. Ama ilk amacım asla politik bir film yapmak değil. Belli bir zamanda yaşayan insanlar hakkında bir film yapmak ve ben zamanı (tarihi) tasvir ediyorum.”

Yeni Alman Sineması'nın öncü ismi Margarethe Von Trotta, filmografisi ile sinemada kadın tarih yazımının da öncülüğünü yapmış bir yönetmendir. 1942 Berlin doğumlu Trotta, 1970'lerin politik-toplumsal mücadelesinde belirleyici olan "Kişisel Olan Politik" sözünü filmlerinin temel stratejisi olarak benimser. Savaşın yıkımı ortasında doğan, yoksulluk ve yoksunlaşmayı annesiyle birlikte yaşayan Trotta, zamanla annesiyle ilişkisini hem politik yüzleşmeye hem kadın arkadaşlığının barındırdığı potansiyel üzerine düşünmeye evriltir. Savaş yıllarının ve soykırımın sessizliğini kuşanan ebeveynleri ile hem savaş suçlarının hem de utancın açığa çıkmaya başladığı geç 60'lar ve 70'lerin politik mücadele ortamında kendi kuşağının kadınlarını hareket noktası yapsa da, tarihin erkek bakışının inatla görmediği kadın figürlerine de yöneltir bakışını.

Yönetmenlik serüvenine 1975 yılında başlayan ve Feminist sinemanın uluslararası kabul gören ilk kadın-auteur ismi olarak anılan Trotta'nın her filmi, kişisel olanın politik olduğu tezi üzerine kuruludur ve kendi kişisel deneyiminden doğan bir bakışı yansıtır. Ancak sinema serüvenine başladığı 70'li yıllarda "Kadın Sineması" için mücadele eden Trotta, daha sonra bu başlıkta film üretmenin kadın yönetmenleri ikincil konuma hapsederek, gettolaştırıcı bir gelişmeye yol açacağı inancıyla kavramdan vazgeçerek, sinemada kadın mücadelesini sürdürmüştür.¹

Margarethe von Trotta sineması her şeyden önce sinemada kadın karakterizasyonunun, kadın bakış açısıyla bedenleştirilmesidir. Ataerkil normun belirlediği bir dünyada kendi olma savaşı veren kadın karakterlerini, tarihsel-toplumsal-politik zeminde yaşadıkları çelişkilerle ele alan Trotta filmlerinde, toplumsal

cinsiyet ve cinsellik rollerine kısırılmış kadınların dayanışmasının barındırdığı potansiyele işaret eder. Bu nedenle filmleri politik mücadelenin sinemaya taşındığı öğrenme pratikleridir aynı zamanda. Filmlerini izlediğinizde, her bir filmin kadın kahramanlarının yaşadıkları tarihsel dönemin politik-toplumsal çelişkilerini de gözlemleme şansı bulursunuz. Kadın karakterleri birbirleriyle arkadaşlıkları çerçevesinde ve söz konusu arkadaşlığı da dönemin tarihsel çelişkilerinin ışığında düşünen Trotta için hikâyesini paylaştığı figürün, ünlü-entelektüel-öncü vs. (kahraman) olmasının önemi yoktur. Savunduğu ve hayalini kurduğu dünya için tümüyle erkekler tarafından tanımlanmış bir çerçeveden taşan arzuların ve benliğin savunusunda gelişen karşı bilincin vurgulanmasıdır Trotta filmlerinin karakteristiği. Filmleri bir zaferden çok gerçekçi bir olasılığa işaret eder. Kadın arkadaşlığı, konuşmanın, içeriden bakmanın ve karşılıklı öğrenmenin pratiğini yansıtır. Karakterlerini seçerken öznel tarihlerine tanıklık edebileceği kaynaklara yönelir. Bu kaynaklar, arkadaşlar, sırdaşlar, mektuplar ve günlüklerdir. Kişisel yaşamların izini sürerken, toplumsal ve tarihsel olay ve süreçlerin nesnel zeminine yerleştirir hikâyesini. Bu seçim, araştırmacının nesnel bakışından ziyade, bir kadının "kadın varoluşunu" içeriden kavrama endişesinin göstergesidir; karakterlerinin açığa çıkmamış, gölgede kalmış yaşantı ve deneyimleri ile diyaloga girdiği özel

alanı içeriden kavramayı sağlar. Özel-kamusal alan ayırımının hem yüceltildiği hem de bizzat gelenek ve devlet eliyle yıkıma uğratıldığı yerdedir karakterlerinin çelişkisi.

"Biliyorsunuz, ben hiçbir zaman politik filmler yapmak amacıyla politik filmler yapmadım. 'Şu ya da bu politik şey hakkında düşünmek zorundayım' gibi bir şey değildi. Takip edebileceğim birini bulmam gerekiyordu ve sonra elbette böyle bir kişi ortaya çıkıyor. Çünkü bu kişi politik gerçeklerle çevrili belirli bir zamanda yaşıyorsa, o zaman filme giriyor. Ama ilk amacım asla politik bir film yapmak değil. Belli bir zamanda yaşayan insanlar hakkında bir film yapmak ve ben zamanı (tarihi) tasvir ediyorum."

Margarethe von Trotta, film yapma cesaretini 18 yaşında gittiği Paris'te bulur. Paris SinemaTek günlerinde Ingmar Bergman'ın 1957 yapımı The Seventh Seal/Yedinci Mühür filmini izler ve film yapmak istediğine karar verir. Film çekme mücadelesini hem kocasına³, hem de erkek sinema dünyasına karşı verecektir. "Kişisel Olan Politik" cümlesi bu nedenle filmografisinin de mottosu olacaktır.

Yazıya Trotta filmografisinde ayırt edici bir konuma sahip olan ve Bergman'ın da tüm zamanların en iyi 11 filmi listesine girmeyi başaran 1981 yapımı The German Sisters (Die Bleierne Zeit-Kurşun Yıllar) filmi ile devam ederek yukarıda özetlenen Trotta karakteristiğini film üzerinden düşünelim.

The German Sisters Yeni Alman Sineması içinde bir klasik olarak anılır. Film 1970'li yılların radikal sol örgütü ve direniş tarihine kent gerilimi kavramını kazandıran Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) yaygın adıyla Baader-Meinhof Grubu'nun kurucu ismi ve beyni Gudrun Esslin'in (Marianne) kız kardeşi Christiane Esslin'le (Juliane) ilişkisini merkeze alan gerçek hayat hikâyesi üzerine kuruludur.

Filmin dayandığı tarihsel-politik zemini, Esslin kardeşlerin aile ilişkileri ile buluşturan Trotta "Kişisel Olan Politik" iddiasını da bu çerçevede

ete kemiğe bürümüştür. Film, Nasyonal Sosyalizmin tarihsel bir kaza olmadığını ve 1970'li yıllarda dahi sonuçlarının belirleyiciliğini koruduğunu vurgulamaktadır. Kapitalist dünyanın sömürgeci şiddetine karşı şiddetle yanıt vermekten yana bir devrimci tavrı tartışmaya açan film, bu yanıtın toplumsal ve kişisel düzeyde maliyetlerini de sorgulamamızı teşvik etmektedir.

Alman Evangelist kilisesinin başı, anti-faşist babanın otoriter yönetimi altında ve annelerinin sessizliğinde iki kardeşin özgürleşme hikâyesine tanık oluruz. Kardeşlerin politik yönelişlerinin yarattığı farklılık ve çatışmalar, seyircinin dönemin politik ortamı ve kültürel yapısı hakkında bilgilenmesine hizmet eden gerçek olaylara dayanır. Juliane (Jutta Lampe) kürtaj hakkını savunan anti-faşist, feminist bir gazetecidir; Ma-

rienne (Barbara Sukowa), Baader-Meinhof'un beyni ve kent gerillasıdır. Marianne'in devrim için şiddeti onaylayan eylemciliği -çünkü şiddeti yaratan burjuva devlet ve onun destekçisi faşist militanlardır- özel alanı tehdit etmektedir. Juliane ise feminist siyaseti ile kız kardeşinin aileyi ve özel alanı dışlayan militan tavrı arasında sıkışmıştır. Marianne'in eşi Werner intihar eder ve oğulları Jan koruyucu aileye verilir. Juliane hem kendi özgür ilişkisi hem Marianne'nin oğluna ne olacağı konusunda endişeli ve arada kalmıştır. Ancak Marianne hapse atıldığında Juliane, devletin gerçek yüzü ve şiddet siyasetiyle yüzleşecektir. Kendi ilişkisinde ise yüzleşmediği ya da olmadığını düşündüğü çelişkiler Marianne'in dolaylı bir biçimde yaşamlarına girmesiyle açığa çıkar. Hep orada olduğunu anladığımız mansplainingin feminist mücadele içindeki Juliane için de geçerli olduğunu görürüz.

Juliane, sevgilisi Wolfgang'la çocuksuzluğu seçtikleri bir beraberlik yaşamaktadır. Kürtaj hakkı için mücadelede öne çıkarılan unsur ise üreme politikalarının ve kadına dayatılan annelik rolünün Hitler dönemi ile devamlılık gösterdiğidir. İki kardeşin çatışma ekseninde annelik rolü üzerinden kurgulanır. Juliane, Marianne'ı çocuğunun sorumluluğu ve geleceği hakkında sorgular. Marianne ise Avrupa'nın sömürgeci tarihinin Üçüncü Dünya'da yarattığı yıkımla yüzleştiğinde, burjuva devletin şiddet döngüsüne devrimle karşılık verme ve insanlık için mücadele etme kararından ödün vermez. Çocukken babalarının izlettiği Alain Resnais'nin Gece ve Ses filmi ile soykırım, gençliğinde izlediği Vietnam Savaşı görüntüleri ile de burjuva devletin sömürgeci şiddeti ile yüzleşir ve 1970'de ailesini bırakarak El Fetih kamplarında silahlı eğitim almak için Ürdün'e gider. Juliane, Marianne'nin hapse atıldığı 1972 yılından hücresinde asılı bulunduğu 18 Ekim 1977'ye kadar kardeşini aralıklarla ziyaret eder. Bu ziyaretler bir yandan iki kardeşin farklı politik bağlamlarını ve sorumluluk anlayışlarını çatışma içinde tanıdığımız, diğer yandan da farklılıkların karşılıklı öğrenme ile aşılma potansiyelinin açığa çıktığı bir süreçtir. Marianne kendi çocuğunu bırakırken dünya çocuklarını düşünmektedir, aile üzerinden yüklenen kısıtlayıcı rollerin tümünü yadsır ve insanlık için iyi bir şeyler yapmaya adan kendini. Bu nedenle sert ve ödünsüzdür. Şiddete karşı şiddet! Burjuva devle-

tin şiddetine şiddetle karşılık vermek meşrudur ona göre...

Juliane ise çocuk istemediği halde kız kardeşinin çocuğunun sorumluluğunu üstlenme görevi ile karşı karşıya kalır ve bu sorumluluğu kabul etmez.

Juliane- "Yani senin istemediğin hayatı benim yaşamamı istiyorsun?"

Ve Wolfgang'ın etkisi ile Marianne'nin sorumluluktan kaçtığına inanır. Ve yine Wolfgang'ın mansplainingi, Marianne'in yaşam tarzında duygusallığa, nezakete, sorumluluğa yer olmadığı iddiası ile çöker Juliane'nin üzerine. Gençliklerinde aileye ve ataerkine karşı çıkan Juliane'dir. Nasıl giyineceğine, nereye ve ne zaman gideceğine karar veren, baba otoritesine karşı sesini yükselten odur. Marianne ise kurallara bağlı, babasının çizdiği katı sınırlarla uyumlu ve insanlık için bir şeyler yapma düşüncesine dinsel denebilecek düzeyde bağlı, parlak bir öğrencidir. Sonraki davaya bağlanma derecesini çocukluk profilinden kavramak mümkündür. Her ikisi de kişisel özgürleşme ideallerini toplumsallaştırdıkları bir mücadelenin içinde ve başlangıçta birbiriyle çatışan konumdadırlar. Ancak cezaevi günleri, Marianne'in açlık grevi, tecridin zorbalığı altında sessizlik ve yalnızlığın sürüklediği sınırlardaki öfkesi ve nihayetinde öldürülmesi, Juliane'in bakışını radikal biçimde değiştirecektir. Hücresinde asılı bulunduğu iddiasına hiçbir zaman inanmaz ve gerçeğin peşine düşer. [Gerçeklik ise intihara neden inanmadığını açıklar niteliktedir: Gudrun Esslin Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun diğer isimleri gibi devlet tarafından öldürülmüş ve Gudrun'un beyni çalınmış ve hala bulunamamıştır.] Filmde kardeşinin cenazesini gören Juliane kadar seyirci olarak bizler de işkencenin izlerinden tanırız cinayeti. Juliane, Wolfgang'la yolunu ayırırken kardeşinin oğlu Jan'ı bir imkânı yeşertmek üzere yanına alacaktır. Kardeşiyle kat ettiği yol Juliane'ı dönüştürmüştür. Trotta'nın dediği gibi "İki kadının arkadaşlığı her zaman bir potansiyel taşır."

Gudrun'un devlet tarafından çalınan beyni hala bulunamamıştır. Onlar beyni inceleye dursunlar, Gudrun mirası hala yaşamaktadır. Ve beyni asla kendini ele vermeyecektir.

- 1 *Margarethe Von Trotta İle Bir Öğleden Sonra*. Aslı Özgen Tuncer. *Bianet*. 18.03.2015. <https://m.bianet.org/bianet/sanat/163091-margarethe-von-trotta-ile-bir-ogleden-sonra> Erişim tarihi 28.10.2021
- 2 *Nicolas Rapold* <https://www.filmcomment.com/blog/cannes-interview-margarethe-von-trotta/> May 20, 2018. Erişim tarihi 28.10.2021.
- 3 *Volker Schlöndorff*, *Yeni Alman Sineması'nın önemli yönetmenlerinden biri ve Margarethe von Trotta'nın kocasıdır. 1975 yılında ilk filmi Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru'nu birlikte çektiler.*